

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

БУГЛАЙ Наталя Михайлівна

УДК 94(438):327 «1995/2005»

**ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ
ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА (1995-2005 рр.)**

07.00.02 – всесвітня історія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора історичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України.

Науковий консультант: доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Віднянський Степан Васильович,
Інститут історії України НАН
України, завідувач відділу історії
міжнародних відносин і зовнішньої
політики України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Алексієвець Леся Миколаївна,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, професор
кафедри нової і новітньої історії та
методики викладання історії;

доктор історичних наук, професор
Качараба Степан Петрович,
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри нової та
новітньої історії зарубіжних країн;

доктор історичних наук, професор
Кудряченко Андрій Іванович,
Державна установа «Інститут
всесвітньої історії НАН України»,
директор.

Захист відбудеться « 30 » березня о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.235.01 в Інституті історії України НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту історії України НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

Автореферат розісланий « » лютого 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор історичних наук, професор

О.І. Гуржій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Успішний розвиток будь-якої суверенної держави визначається збалансованістю й взаємозв'язком її внутрішньої та зовнішньої політики на основі чіткого усвідомлення і надійного забезпечення її національних інтересів. З огляду на це українське державотворення не може бути унікальним, а повинно враховувати загальносвітові тенденції, зокрема досвід сусідніх європейських країн. В умовах, коли Україна у 2014 р. нарешті остаточно визначилася зі своїм європейським вибором і веде активну роботу, спрямовану на реалізацію євроінтеграційного курсу, значної актуальності набуває вивчення досвіду держав, де чітко визначені національні інтереси стали основою формування зовнішньополітичної стратегії та пріоритетних напрямів зовнішньої політики в цілому і, зокрема, євроінтеграційні процеси були успішними. Однією з таких держав є Республіка Польща (РП), яка з падінням комуністичного режиму 1989 р. позиціонувала себе в якості невід'ємної частини Заходу, розробила адекватну національним інтересам зовнішньополітичну стратегію та пройшла послідовний і досить швидкий шлях інтеграції до євроатлантичних і європейських структур.

Досвід формування та розвитку зовнішньої політики Польщі є важливим для розуміння сутності трансформаційних процесів, що відбувалися в Центральній-Східній Європі (ЦСЄ) в посттоталітарну добу, та їх впливу на проходження даних процесів в Україні. Вивчення польського досвіду реалізації зовнішньополітичних пріоритетів, зокрема європейської й євроатлантичної інтеграції, має також велике практичне значення для України, що визначила стратегічною метою своєї зовнішньої політики вступ до ЄС та НАТО і на цьому шляху розглядає сусідню Польщу одним із головних своїх стратегічних партнерів, а також через адвокатування Польщею наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. українських інтересів на рівні провідних євросоюзних інститутів.

Обрання зовнішньої політики РП об'єктом дисертаційної роботи цілком узгоджується також із притаманною сучасній українській історичній науці тенденцією посилення дослідницького інтересу до актуальних питань міжнародних відносин і всесвітньої історії, зокрема європейської. Актуалізує необхідність вивчення даної проблеми також її недостатня наукова розробленість: фундаментальні комплексні праці, присвячені дослідженню зовнішньої політики Республіки Польща у 1995-2005 рр., реалізації її пріоритетних напрямів, зокрема євроінтеграційної складової, практично відсутні в історіографії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у межах розробки науково-дослідних тем відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України: «Зовнішня політика України: історичний досвід міжнародного співробітництва та проблеми реалізації європейського вибору» (№ держреєстрації 0112U000371) і «Україна в міжнародних відносинах: історичний досвід і трансформаційні процеси сучасності» (№ держреєстрації 0117U000050).

Об'єктом вивчення є зовнішня політика Республіки Польща у 1995-2005 рр. як багатовимірний процес і важлива складова постсоціалістичної трансформації країни, що сприяла розвитку її політичного, економічного і соціального потенціалу та міжнародного авторитету в існуючій системі міжнародних відносин.

Предметом висвітлення визначено особливості процесу формування зовнішньополітичної стратегії Польщі, її нормативно-правове та інституційне забезпечення та пріоритетні напрями розвитку її зовнішньої політики, методи, форми і наслідки їх реалізації на багатосторонньому, двосторонньому і субрегіональному рівнях в досліджуваний період.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період від 1995 до 2005 рр., тобто період перебування на посаді президента Республіки Польща Александра Кваснєвського. Такий вибір обумовлюється тим, що саме це десятиліття в розвитку зовнішньої політики Польщі стало найбільш успішним і багато в чому доленосним для польського народу: в процесі здійснення системної посткомуністичної трансформації в державі й суспільстві і за активної безпосередньої участі президента ПР було сформовано й законодавчо закріплено зовнішньополітичну стратегію держави у відповідності до чітко визначених національних інтересів, в тому числі і на міжнародній арені, досягнуто головних завдань її зовнішньої політики – інтеграції до НАТО (1999) і ЄС (2004) та закладено й розширено нормативно-правову базу і вдосконалено практику двосторонніх міждержавних відносин з головними зовнішньополітичними партнерами Польщі, зокрема і з Україною, які набули стратегічного характеру.

Географічні рамки охоплюють територію Республіки Польща та європейський і євроатлантичний простір. Процес здійснення зовнішньої політики Польщі розглядається у контексті континентальної системи міжнародних відносин – європейській і трансконтинентально-євроатлантичній сферах, та субрегіональної – у регіоні Центрально-Східної Європи, зокрема на території країн Вишеградської групи, а також України, Білорусі, Литви та Росії.

Метою роботи є системний аналіз процесу формування зовнішньополітичної стратегії та виявлення й розкриття пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща у 1995-2005 рр. в контексті її внутрішньополітичного розвитку і нового геополітичного становища в Європі та світі. Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання наступних наукових завдань:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми та її джерельну базу;
- простежити історичні традиції та концептуальне бачення польськими політиками, державними діячами та інтелектуалами стратегії й принципів зовнішньої політики Польської держави;
- розкрити особливості формування національних інтересів Республіки Польща в процесі постсоціалістичної трансформації та їх вплив на вироблення зовнішньополітичної стратегії держави;
- дослідити концептуальні засади, нормативно-правове та інституційне забезпечення зовнішньополітичної діяльності РП;

- показати безпосередню роль Александра Квасневського як президента у формуванні та реалізації основних напрямів зовнішньої політики Польщі;
- виявити специфіку інституційних механізмів та дослідити процес реалізації Республікою Польща євроатлантичного вибору – приєднання до НАТО;
- висвітлити становлення та розвиток взаємовідносин Польщі з Європейським Союзом у період набуття нею членства і значення її вступу до ЄС;
- розкрити роль польсько-американських відносин в успішній реалізації євроатлантичного і європейського інтеграційних курсів Польщі;
- проаналізувати основні етапи і зміст пріоритетного розвитку польсько-українських міждержавних відносин і з'ясувати причини й перспективи виходу їх на стратегічний рівень;
- дослідити генезу та особливості польсько-білоруського та польсько-литовського співробітництва;
- виявити проблеми відносин Республіки Польща з Російською Федерацією;
- визначити вплив Вишеградського об'єднання на зовнішньополітичну діяльність Польщі у контексті її європейської інтеграції та прагнень відігравати роль регіонального лідера в Центральній-Східній Європі;
- розкрити місце, роль і проблеми транскордонного співробітництва та участі в діяльності єврорегіонів у зовнішній політиці Республіки Польща;
- узагальнити досвід зовнішньополітичної діяльності Польщі у 1995-2005 роках.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на основоположних принципах наукового пізнання: історизму, системності та об'єктивності. Водночас, методологічна структура роботи передбачає аналіз зовнішньої політики Республіки Польща на трьох рівнях: теоретико-концептуальному (аналіз ідейно-теоретичного фундаменту зовнішньої політики в контексті нової геополітичної ситуації в Європі та нових реалій й викликів сучасної системи міжнародних відносин); доктринальному (аналіз зовнішньополітичних концепцій і нормативно-правового забезпечення зовнішньої політики); практико-політичному (аналіз реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики і політико-стратегічного курсу країни, а саме – євроатлантичної та європейської інтеграції Польщі).

Методи дослідження пов'язані з метою, об'єктом, предметом і науковими завданнями дисертаційної роботи. В процесі її написання використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні історичні й політологічні методи аналізу та синтезу, зокрема для деталізації об'єкта і предмета дослідження. Конкретно-історичний характер дослідження забезпечено, передусім, комплексними історико-порівняльним та проблемно-хронологічним підходом до висвітлення процесу зовнішньополітичної діяльності Польщі у досліджуваний період, що дозволило проаналізувати еволюцію відносин країни з НАТО, ЄС, окремими державами-партнерами в Європі та США, здійснити вивчення програмних

документів урядів, політичних партій, регіональних об'єднань та міжнародних організацій та дати їм оцінку.

За допомогою структурно-функціонального аналізу із загальної структури зовнішньої політики Польщі були виокремлені пріоритетні для дослідження сфери та суб'єкти. На історико-системному методі ґрунтується узагальнення інтеграційного досвіду РП, визначення доцільності використання найбільш позитивних його моментів для реалізації, наприклад, стратегії європейської та євроатлантичної інтеграції України. Системний підхід також дозволив виявити місце та роль Польщі серед інших держав-членів ЄС і НАТО, а також наслідки її вступу до цих організацій.

Враховуючи регіональну специфіку, міжнародні відносини в ЦСЄ можуть бути об'єктом як науково-теоретичного, так і історико-емпіричного аналізу. Тому у теоретичному плані в роботі застосовано поєднання реалістичного, ліберального та конструктивістського підходів в рамках дослідження для визначення поняття національних інтересів та їх впливу на формування та реалізацію зовнішньої політики РП. А емпіричний аналіз дозволив з'ясувати характер динаміки міжнародних відносин і білатеральних міждержавних зв'язків Польщі, якісні показники її зовнішньополітичної діяльності.

Нарешті, застосування дескриптивного аналізу було важливим для предметного встановлення й оцінки конкретних фактів і подій у процесі реалізації зовнішньополітичних цілей Польщі, а причинно-наслідковий аналіз сприяв з'ясуванню ефективності інструментів зовнішньополітичної стратегії, дипломатичних та інших форм й методів для її реалізації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що на основі опрацювання великого масиву спеціальної літератури та залучення й комплексного аналізу широкого кола різноманітних джерел в дисертації здійснено цілісне та всебічне дослідження зовнішньої політики Республіки Польща у 1995-2005 роках.

Основними положеннями, які визначають наукову новизну дослідження і виносяться на захист, є такі:

вперше:

- завдяки творчому використанню емпірично-теоретичних методів дослідження обґрунтовано зовнішньополітичну стратегію і принципи зовнішньої політики Республіки Польща і доведено, що вони спиралися на ідеї авторів «Культури», зокрема концепцію Є. Гедройця – Ю. Мєрошевського, відповідали чітко визначеним національним інтересам держави і новим геополітичним реаліям в Європі і світі;

- виявлено, що упродовж 1995-2005 рр. запорукою ефективності зовнішньої політики Польщі були зміцнення національної державності в процесі успішної посткомуністичної трансформації, належне нормативно-правове та інституційне забезпечення зовнішньополітичної діяльності, цілеспрямована і послідовна діяльність та конструктивна взаємодія всіх гілок польської влади у вирішенні зовнішньополітичних завдань, а також підтримка зовнішньополітичного курсу держави польським суспільством;

- доведено, що з моменту проголошення курсу на інтеграцію до НАТО і ЄС і до вступу Польщі у ці організації реалізація євроатлантичного і європейського вибору незмінно залишалися ключовими зовнішньополітичними пріоритетами держави, доцільність реалізації яких, попри низку викликів, не ставилася під сумнів ні владою, ні суспільством, а також послідовно й дієво підтримувалися США та провідними державами Західної Європи;

- всебічно висвітлені переговорний процес та особливості й основні етапи приєднання Республіки Польща до НАТО і ЄС, з'ясовані рушійні сили польських інтеграційних процесів, розкриті різнопланові механізми, задіяні з обох сторін в процесі євроатлантичної і європейської інтеграції та співвідношення й взаємозв'язок внутрішніх польських національних інтересів та зовнішніх політичних процесів;

- доведено, що в процесі розвитку добросусідських відносин і міждержавної взаємодії з державами Вишеградської групи на їх шляху євроатлантичної та європейської інтеграції, Польща демонструвала і намагалася конкретними зусиллями посилити свою роль регіонального лідера і головного союзника США в Центральній Європі.

Подальший розвиток й конкретизацію отримали:

- особливості процесу формування та розвитку білатеральних відносин Польщі з державами як Сходу, так і Заходу, зокрема із США - її ключовим зовнішньополітичним партнером;

- питання становлення польсько-українських стратегічних відносин, визначення найефективніших напрямів, форм і видів та значення їх міждержавної взаємодії на шляху України до європейської та євроатлантичної інтеграції;

- проблеми міждержавних взаємин Республіки Польща з Литвою і особливо з Білоруссю та Росією, які займали важливе місце у східній політиці офіційної Варшави;

- визначення ролі транскордонної співпраці та діяльності єврорегіонів за участю Польщі в реалізації пріоритетних напрямів її зовнішньої політики як втілення європейського принципу – «інтеграція країни через інтеграцію регіонів».

Уточнено:

- конкретні зовнішньополітичні проблеми і нові внутрішньополітичні, економічні та соціальні завдання, які мала розв'язати Польща в ході підготовки до вступу в НАТО і ЄС;

- специфіку прийняття зовнішньополітичних рішень у РП, зокрема форми і методи впливу регіональних й місцевих органів влади та громадськості на зовнішню політику держави.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розширенні знань з новітньої історії Польщі та її зовнішньої політики, історії сучасних міжнародних відносин, особливостей розвитку й розширення ЄС і НАТО, становлення українсько-польського стратегічного партнерства тощо. Матеріали та аналітичні положення й основні висновки дисертації можуть бути використані для підготовки нових наукових

праць, написання підручників і навчальних посібників з всесвітньої історії, історії Польщі, підготовки спеціальних курсів та навчально-методичних матеріалів з новітньої історії міжнародних відносин, зовнішньої політики Республіки Польща, а також у вдосконаленні та підвищенні ефективності зовнішньополітичної діяльності України, зокрема в роботі Міністерства закордонних справ України та Посольства України у ПР.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним і завершеним в рамках визначених мети і завдань науковим дослідженням. Усі наукові результати та положення, що виносяться на захист і становлять наукову новизну роботи, одержані здобувачем особисто.

Апробація результатів дослідження. Про основні положення й результати дисертаційної роботи було повідомлено на 23 наукових форумах різного формату, що проводилися в Києві, Маріуполі, Миколаєві, Луганську, Луцьку, Одесі, Херсоні, Вінниці, а також за кордоном – у Братиславі, Сладковичово, Кельце. Дослідження пройшло апробацію на наукових конференціях Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського та на засіданнях відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України.

Публікації. Основні результати роботи опубліковано у двох одноосібних монографіях загальним обсягом 42,5 обл. вид. арк. та 53 публікаціях, із них 28 – статті у фахових історичних журналах, 23 – в інших виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях (Опава, Варшава).

Структура дисертації побудована за предметно-хронологічним принципом. Робота складається з анотацій українською, російською та англійською мовами, списку авторських публікацій за темою роботи, вступу, п'яти розділів, поділених на п'ятнадцять параграфів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг дисертації становить 492 сторінки, із них 395 – основного тексту, 97 стор. займає перелік використаних джерел і літератури (827 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, встановлено її зв'язок з науковими програмами, визначено об'єкт і предмет, хронологічні та географічні межі дослідження, сформульовано його мету і завдання, розкрито наукову новизну, практичне значення, апробацію отриманих результатів та структуру дисертації.

У **першому розділі** – «**Методологія, історіографія та джерела дослідження**», який складається з трьох підрозділів, розкрито теоретико-методологічні засади роботи, проаналізовано рівень наукового вивчення теми, охарактеризовано повноту і характер її джерельного забезпечення.

Перший підрозділ – «*Теоретико-методологічні засади дослідження*» – розкриває теоретичні основи та методологічні засади, на яких побудовано дисертаційну роботу. Вибір її методологічного інструментарію продиктований потребою всебічного та неупередженого висвітлення зовнішньої політики РП періоду 1995-2005 рр., з'ясування її концептуального ґрунту, а також

чинників, що визначали зміст та спрямованість розвитку зовнішньополітичної діяльності Польщі, в тому числі в контексті реалізації пріоритетних завдань, пов'язаних зі вступом країни до НАТО та ЄС, набуттям регіонального лідерства в ЦСЄ. Пріоритетне місце в методологічному інструментарії посідають принципи історизму, наступності, об'єктивності та всебічності, які застосовувалися комплексно, через сукупність науково-дослідницьких методів: аналізу та синтезу, індукції і дедукції, порівняння та узагальнення, історико-генетичного, історико-хронологічного, історико-порівняльного, історико-типологічного, системно-структурного, статистичного.

Із науковими принципами та методами дослідження тісно пов'язані наукові підходи до висвітлення проблеми, обґрунтовані в роботі. Зокрема, виходячи зі значної обумовленості зовнішньої політики держави її геополітичним потенціалом, політичною, економічною, соціокультурною ситуацією в середині країни та за її межами, цивілізаційною приналежністю, менталітетом та добробутом населення тощо, вивчення обраної для дослідження проблеми супроводжувалося зверненням до наукових напрацювань не лише істориків, але й політологів, економістів, соціологів, культурологів, фахівців у сфері безпеки та оборони, міжнародних відносин тощо. Як наслідок, дисертаційна праця носить виразний міждисциплінарний характер, про що свідчить також використаний в ній відповідно до мети та основних дослідницьких завдань понятійно-категоріальний апарат.

У другому підрозділі – *«Історіографія проблеми»* - систематизовано й проаналізовано різноманітний за характером і змістом масив наукових праць вітчизняних, польських та інших зарубіжних науковців з проблеми, який диференційовано за країнознавчим та проблемно-тематичним підходами. Зокрема, в роботі виокремлено праці: 1) загальнонаукового характеру, в яких висвітлюються особливості глобальних трансформацій наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; 2) присвячені взаєминам Польщі з Організацією Північноатлантичного договору та Європейським Союзом, сусідніми та іншими державами на міжнародному рівні; 3) предметом наукового аналізу в яких є політика Польщі щодо сусідів на субрегіональному, транскордонному рівні, в тому числі в рамках участі в розбудові єврорегіонів.

Спільною ознакою української та зарубіжної історіографії проблеми є те, що перші розвідки за тематикою почали з'являтися фактично одночасно з подіями, що формують предметне поле дисертації, водночас поповнення наукового доробку новими напрацюваннями триває й досі. Відрізняючись, разом з тим, між собою баченням причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями та процесами, досить часто – джерельною базою та іншими параметрами, охоплені історіографічним аналізом студії у своїй сукупності формують підґрунтя, цілком достатнє для комплексного дослідження зовнішньої політики РП упродовж 1995–2005 рр.

Щодо власне української історіографії, то помітне місце в ній займають праці загальнонаукового характеру, які містять важливу інформацію про міжнародну ситуацію, що мала місце в досліджуваній період, основні тенденції розвитку світового співтовариства, європейську та євроатлантичну інтеграцію,

зміст та спрямованість взаємин між ключовими геополітичними гравцями, їхню політику щодо держав регіону ЦСЄ, в тому числі Польщі. Уваги в цьому сегменті заслуговують, наприклад, праці С. Бочарова, П. Демчука, В. Копійки, М. Кріля, В. Манжоли, Я. Тимківа, І. Тодорова та інших вітчизняних авторів.

Помітне місце в історіографії проблеми займають студії, предметом зацікавленості авторів яких є зовнішня політика України: її концептуальне підґрунтя, стратегічні цілі й ключові пріоритети, а також взаємини з міжнародними організаціями, провідними державами світового співтовариства, країнами-сусідами, зокрема й Польщею. Такими, приміром, є студії М. Алексієвця, С. Віднянського, А. Кудряченка, В. Литвина, Ю. Макара, А. Мартинова, Г. Перепелиці, Я. Секо, Л. Чекаленко та деяких інших науковців.

Що ж до історії Польщі, то впродовж 1990-х рр. інтерес українських вчених до неї, тим паче сучасного нам періоду, залишався низьким. Відчутних зрушень у цьому сегменті української історичної науки вітчизняним дослідникам вдалося досягти лише на початку ХХІ ст. У 2002 р., зокрема, видано синтетичну працю львівських істориків Л. Зашкільняка та М. Крикуна «Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів». Під впливом позитивних змін, що відбулися упродовж др. пол. 1990-х – пер. пол. 2000-х рр. у взаєминах між Україною та Польщею, а також за умов подолання так званого «методологічного шоку», характерного вітчизняній історичній науці першого пострадянського десятиліття, й загального зростання в українських істориків зацікавленості проблемами всесвітньої історії, на початку ХХІ ст. розвідок за тематикою відчутно побільшало.

Керуючись, перш за все, практичним інтересом, найбільшу увагу вітчизняні історики приділили українсько-польським відносинам. Комплексному аналізу взаємин держав-сусідів, зокрема, присвячені публікації Л. Алексієвець, С. Антонюка, В. Борщевського, Т. Возняка, В. Гевко, Г. Зеленько, О. Знахоренко, С. Качараби, В. Колесника, В. Медвідя, В. Павліва, А. Пивоварова, О. Полторацького, Л. Стрільчук, Л. Хахули, М. Янкова, українсько-польському співробітництву в окремих сферах - І. Гуцуляка, В. Трофимовича, Б. Андрушківа, Я. Бакушевич, В. Каліти, Н. Чорної, Т. Брежнєвої, В. Гевко, І. Баладинської, А. Гетьманчука, Я. Ісаєвича та ін. авторів. Причому більшості проаналізованих праць притаманним є розгляд взаємин між Україною і Польщею в контексті інтеграційних процесів у Європі.

Помітними в українській історіографії є студії про взаємини Польщі з НАТО та ЄС. Зокрема, інтерес викликають наукові статті О. Бородія, Т. Герасимчук, П. Грицака, В. Дем'янця, С. Диризи, Р. Ковальчука, О. Колос, О. Мулько, І. Цепенди, у яких піднімається широке коло питань розвитку відносин РП з НАТО та ЄС. Наприклад, питання європейсько-атлантичної інтеграції Польщі комплексного аналізу зазнали у монографіях Л. та М. Алексієвців, Н. Чорної «Польща: на шляху до НАТО та ЄС» і С. Бочарова «Шлях Польщі до Європейського Союзу».

І, нарешті, третю групу спеціальних історичних праць за тематикою формують студії концептуальних засад зовнішньої політики Польщі, корені яких, на переконання, наприклад, Д. Веденєєва, В. Комара, М. Сенича,

Т. Сидорук, сягають правлячої в період Середньовіччя династії Ягеллонів, зазнають продовження в поглядах маршала Ю. Пілсудського, а пізніше Є. Гедройця та інших, опозиційних до комуністичного режиму Польщі дописувачів паризького часопису «Культура».

Що ж до інших аспектів зовнішньої політики Польщі на глобальному, регіональному і білатеральному рівнях, їх вивчення вітчизняними вченими залишає бажати кращого. Так, наприклад, історіографія польсько-білоруських взаємин визначеного періоду представлена нечисленними студіями О. Бориняка і А. Шевченка, польсько-російських стосунків – Н. Чорної, польсько-французьких та польсько-німецьких зв'язків – А. Москалик.

Значну увагу українськими дослідниками приділено політиці Польщі на субрегіональному та транскордонному рівні. Їхній доробок зацією тематикою представлений публікаціями, умовно диференційованих нами на дві групи: одну з них формують студіювання генезису Вишеградської групи, інституційного та організаційно-правового аспектів її функціонування за участю РП, позиції у рамках НАТО і ЄС (Г. Зеленько, Є. Кіш, Д. Мороз, О. Полтораков, В. Циватий, Л. Чекаленко, Г. Шелест), іншу – дослідження політики Вишеграду щодо України (І. Гуцуляк, О. Каплинський, А. Кудряченко, Ю. Марущак, А. Семенович, Н. Чорна та ін.).

Теоретико-концептуальні аспекти транскордонного співробітництва, ключові напрями та інституційні форми співпраці між прикордонними регіонами сусідніх держав, у тому числі на рівні євро регіонів, теж привертають увагу вітчизняних дослідників (В. Гарагонич, І. Журба, Є. Кіш, Т. Кулчар, Н. Мікула, В. Різнюк, С. Устич, Г. Щерба та ін.). Ними було підготовлено також значну кількість наукових розвідок транскордонної взаємодії Польщі та інших, сусідніх із нею держав. Так, політика РП на транскордонному рівні зазнала висвітлення в студіях І. Артємова, А. Балян, О. Гребельника, Р. Пукала, Р. Федана, співпраця з Україною та іншими державами у межах євро регіонів – у працях А. Верстяка, І. Дроненка, Р. Коцана, М. Лендєл, С. Мітряєвої та ін.

У цілому ж, аналіз української історіографії зовнішньої політики РП засвідчив існування щодо неї стійкого дослідницького інтересу. Це підтверджує також захист кількох дисертацій за тематикою.

Найбільший масив наукових праць, у яких досліджуються проблеми, що формують предметне поле даної дисертації, підготовлено, зрозуміло, польськими вченими. Широкий спектр концептуальних аспектів, пов'язаних із зовнішньою політикою Польщі, знайшли висвітлення у працях С. Беленя, Р. Гродзького, Р. Земби, Р. Кузняра, А. Мадери та інших польських авторів. Обґрунтовуючи прагнення Польщі долучитися до провідних структур європейсько-атлантичного співтовариства, вони, зазвичай, апелюють до історичного минулого держави, трагічні сторінки якого фактично не залишили для сьогоденної РП іншої альтернативи, ніж вступ до НАТО та ЄС. Задля кращого розуміння різних аспектів зовнішньої політики РП до наукового аналізу нами були залучені фундаментальні дослідження з новітньої історії Польщі А. Дудека, Й. Карпінського, М. Тимовського, Я. Кеневича, Е. Хольцера. Особливо слід виділити колективне студіювання «Польща – нарис історії» (за

ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича), підготовлене Інститутом національної пам'яті, монографію З. Новаковського, І. Протасавицького, Я. Райхеля та Х. Шафрана, у якій зовнішня та безпекова політика РП упродовж 1989–2012 рр. проаналізована крізь призму прем'єрського чинника та дослідження І. Біла, що стосується ролі в зовнішній політиці РП президента А. Кваснєвського.

Значна частина польських фахівців працюють над дослідженням взаємин Польщі з НАТО та ЄС. Так, однією з перших розвідок, в яких піднімаються аспекти інтеграції РП під «парасольку» НАТО, була монографія В. Малендовського «Польська політика безпеки. Умови, стратегії, напрямки, дії». Зі вступом Польщі до Альянсу доробок за тематикою поповнився значною кількістю наукових праць. Так, упродовж 2000–2010-х рр. світ побачили тематичні студії Р. Якимовича «Членство Польщі в НАТО як чинник політичної та військової безпеки», С. Козея «Перша декада функціонування у безпекових структурах НАТО і ЄС – стратегічний досвід Польщі», Р. Кузнєра «Політика безпеки в польській зовнішній політиці» та ін.

Аспекти інтеграції Польщі до Європейського Союзу предметом наукового аналізу ставали в рази частіше, ніж це мало місце в попередньому випадку. Серед праць за тематикою найбільш вартісними, на наш погляд, є публікації Р. Вілли, А. та З. Доліви-Клепацьких, А. Домагли, Р. Земби, В. Орльовського, Р. Сухоцької, А. Харасімовича, Я. Хеллера. Окремо слід виділити студії М. Залєска, Я. Кравчука, А. Куркевича, А. Новак-Фара, присвячені нормативно-правовому та інституційному забезпеченню європейської інтеграції РП. Учасі Польщі в переговорах про вступ до ЄС приурочена колективна праця під загальною редакцією А. Бега, внутрішній та зовнішній політиці РП упродовж періоду інтеграції до спільноти – студіювання під редакцією Г. Мусейчака. В опублікованій 2006 р. за загальною редакцією Й. Фішера колективній праці «Інтеграційна політика Польщі після вступу до Євросоюзу» висвітлюються політичні дії РП щодо приєднання до ЄС.

Висвітлюючи інтеграцію РП в європейсько-атлантичний простір, польські науковці Д. Загородзька, Р. Земба, П. Пацула, П. Турчинський справедливо наголошують на важливій ролі у цьому процесі американського чинника. Позитивні наслідки для Польщі мало також лобювання її інтересів «американською полонією» – польською діаспорою у США, авторитет якої у вищих ешелонах влади є беззаперечним. На цьому, зокрема, наголошується у розвідці В. Пасонь «Полонія та поляки у світі». У монографії Б. Кошеля «Веймарський трикутник. Розвиток – діяльність – перспективи», предметом безпосередньої зацікавленості стали взаємини Польщі з провідними державами ЄС, союзниками по Веймарському трикутнику – Німеччиною та Францією.

До наукового аналізу було залучено також праці П. Вайнгертнера, М. Копровського, М. Фігури, В. Балюка, Т. Іванського, М. Машкевича, Б. Чихоцького, Б. Осадчука, в яких наголошується на виправданості використання Польщею у проведенні східної політикоконцепції Гедройця – Мєрошевського в перші роки після здобуття справжньої незалежності і, разом з тим, зазначається, що з часом вона вичерпала себе, а тому потребує кардинального переосмислення.

Значну увагу в дисертації приділено студіюванню польськими науковцями політики офіційної Варшави щодо сусідів на східному кордоні – України, Литовської Республіки та Республіки Білорусь, відомих під спільною назвою ULB, а також Російської Федерації. Так, предметом безпосередньої зацікавленості означені питання стали в працях Б. Бердиховської, Я. Драуса, А. Мешки, Е. Орльоф, Л. Осінської, Т. Тупальського, К. Федоровича та ін. Зокрема, аналізуючи політику Польщі щодо нашої держави та стосунки між ними, дослідники акцентують увагу на важливості для України адвокатування Польщею її інтересів на рівні ЄС та Вашингтону.

Досить значним масивом публікацій у доробку польських авторів представлені аспекти політики III Речі Посполитої щодо двох інших держав-сусідів на її східному кордоні – Литви та Білорусі. І хоча численність розвідок за тематикою є в рази меншою, ніж у випадку з Україною, місце Вільнюса та Мінська в зовнішній політиці офіційної Варшави є, як свідчать публікації М. Беровіц, Я. Комара, К. Сидоркевича, К. Щепаніка, С. Дембського, Р. Чахора, Р. Якимовича, досить вагомим.

Політика Польщі щодо Російської Федерації, взаємини між двома державами впродовж двох останніх десятиліть комплексного аналізу зазнали в студіюваннях Р. Зємби, К. Мочнік, К. Федоровича, Р. Чахора, Г. Цімека, М. Франца, К. Шидивар-Грабовської, А. Магдзяк-Мішевської, К. Пелчинської-Наленч, Г. Радомського. А політика Польщі щодо держав-сусідів із регіону ЦСЄ, зокрема Вишеградської групи, висвітлюється у дослідженнях М. Ласоня, А. Мадери, Л. Мажевського та деяких інших авторів, котрі, зазвичай, наголошують на регіональному лідерстві РП.

Нарешті, окремий пласт проаналізованих в дисертації наукових публікацій польських авторів присвячений транскордонному співробітництву Польщі, її участі в розбудові євро регіонів. Як засвідчило звернення до праць з цієї теми М. Грети, Р. Радека, К. Юсковяка, М. Чекай, Г. Гожелака, Є. Бахтлера, М. Каспжука, транскордонну співпрацю Польської держави науковці схильні висвітлювати в контексті процесів європейської інтеграції.

Аналогічно українській і польській історіографії, подібним чином диференційовано в дисертації здобутки також і російської наукової думки. Йдеться, насамперед, про наукові праці з новітньої європейської історії, зокрема країн ЦСЄ, що закладають певне теоретичне підґрунтя дослідження зовнішньої політики Польщі 1995–2005 рр. Серед них слід виділити колективні монографії Інституту Європи, Інституту міжнародних економічних та політичних досліджень та Інституту слов'янознавства РАН, а також роботи О. Богомоллова, К. Воронова, С. Глінкіної, І. Іванова, І. Кобринської, І. Орлика, О. Кольцова, Д. Скворцова, О. Майорової, А. Мошес, Д. Сергєєва, В. Гончарова, В. Гулевича, М. Кучинської, А. Мальгіна, Д. Буданової та ін. Активно розробляються істориками РФ російсько-польські відносини (І. Андрєєв, О. Богомоллов, Г. Чернова, Л. Шевцова, М. Бухарін, В. Волков, І. Орлик), міжнародні відносини у субрегіоні Центрально-Східної Європи (Ю. Новопашин, О. Хотькова, Л. Шишеліна, Г. Яровий, К. Верхоланцева, А. Кузнєцов, О. Плотнікова). Російські дослідники, як правило, значну увагу

приділяють вивченню впливу на країни цього регіону зовнішньополітичної кон'юнктури, зокрема, самостійність Польщі та її непідпорядкованість впливовим державам Заходу сприймається ними переважно скептично.

Дослідженням зовнішньої політики Польщі, її взаємин з іншими державами та міжнародними організаціями в контексті трансформації європейського геополітичного простору займалися також інші зарубіжні науковці. Так, певне місце в історіографії теми займають напрацювання білоруських (А. Русакович, В. Снапковський, В. Шадурський, Д. Юрчак) та литовських (С. Гресь, І. Дорняк, А. Бумблаускас, А. Палецькіс) авторів.

Про прагнення Польської держави до інтеграції в політичні, економічні та безпекові структури Заходу, утвердження в якості лідера ЦСЄ йдеться у студіях відомих західних науковців З. Бжезінського, С. Буранта, Ш. Гарнетта, Х. Тіммермана, П. Вандича, М. Вахудової, П. Джонсона, М. Кундери, М. Араха, Д. Дайнена, Ф. Тоді та ін. Наприклад, дослідження англійського історика Н. Дейвіса «Боже ігрище. Історія Польщі» привертає увагу аналізом генезису Польської держави від найдавніших часів до сучасності, розглядом внутрішніх трансформацій та позиціонування держави на міжнародній арені.

І, нарешті, дослідження відомих знавців геополітики та історії міжнародних відносин С. Гантінхтона, Ф. Моро-Дефаржа, А. Тойнбі, Ф. Фукуями закладають підґрунтя для комплексного осмислення історичного поступу Європи та світу в цілому, розширюють уявлення про сучасні глобальні процеси, під впливом яких Польща реалізовувала свою зовнішню політику.

Третій підрозділ – «Джерельна база дослідження» - присвячено загальній характеристиці джерел дисертаційної роботи. Вивчаючи зовнішню політику Польської держави періоду 1995–2005 рр., дисертантка намагалася не лише залучити до аналізу максимально можливу сукупність репрезентативних конкретно-історичних джерел, але й відповідним чином їх класифікувати. З огляду на походження, зміст та значущість інформації, джерела було диференційовано на кілька груп: неопубліковані архівні й опубліковані документи (нормативно-правові акти, програмні та довідково-інформаційні документи органів державної влади РП, інститутів ЄС, НАТО, інших організацій, прийнятих за участю Польщі або щодо неї, а також укладених РП із сусідніми та іншими державами, політика щодо яких аналізується); довідково-енциклопедичні видання; конкретно-соціологічні та статистичні матеріали аналітичних центрів; матеріали періодичних видань; офіційні промови, виступи, доповіді, заяви, мемуари та спогади вищих державних посадовців, політиків і дипломатів.

Предметом першочергової зацікавленості дисертантки стали матеріали з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУУ), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), Архіву Верховної Ради України (АВРУ) а також Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України (ГДАМЗСУ), зокрема Фонду № 1 «Документи з основної діяльності» та № 6 «Міжнародні договори України». Зокрема, окрім Спільної декларації Президента України і Президента Республіки Польща (25 червня 1996 р.) і

Спільної заяви Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання» (21 травня 1997 р.), які в генезисі міждержавних взаємин України та Польщі визначеного періоду традиційно сприймаються визначними віхами, до джерельного комплексу залучено цілу низку інших актових матеріалів, у тому числі укладених на урядовому рівні двосторонніх угод.

Найбільш об'ємний та важливий масив джерел, використаних в роботі, утворюють опубліковані нормативно-правові акти та матеріали відомчого діловодства вищих органів влади, згруповані в дві підгрупи: а) міжнародні; б) національні. *Перша підгрупа* актових джерел польської зовнішньої політики представлена доволі розлогим переліком документів, прийнятих ЄС і НАТО за участю Польщі або щодо неї, а також укладених РП із сусідніми та іншими державами, політика щодо яких аналізується. Йдеться, зокрема, про Договір про Європейський Союз (1992), Амстердамський договір (1997), Люксембурзьку декларацію (1999), Ніццький договір (2001), Конституцію Європи (2004), а також Програму НАТО «Партнерство заради миру» (1994), Мадридську декларацію (1997) та ін.

Значну увагу приділено аналізу документів, у яких висвітлюються аспекти власне євроатлантичної інтеграції РП. Зокрема, предметом особливої зацікавленості стали Угода про асоціацію з ЄС (1991), «Біла книга» – «рекомендаційний пакет» Європейської Комісії країнам-кандидатам із регіону Центрально-Східної Європи, розроблена на основі «Agenda-2000», програма «Партнерство для членства» (2000), регулярні звіти Європейської Комісії про успіхи, що їх на шляху до ЄС вдавалося досягати Польщі (1998–2002) тощо. Знаковими для взаємин Польщі з НАТО є Дослідження щодо розширення Альянсу, а також Ініціатива щодо посилення обороноздатності, План дій з розширення членства, Стратегічна концепція, затверджені на засіданні глав держав та урядів країн-членів Північноатлантичної ради в квітні 1999 р., Декларація Празького саміту (2002) та інші документи.

Потужний пласт документального комплексу джерел утворюють двосторонні угоди, укладені Польщею з сусідніми та іншими державами. Серед них – фундаментальні для міждержавних взаємин договори про добросусідство, дружні відносини та співробітництво, в 1992 р. підписані з Україною, Російською Федерацією, Республікою Білорусь, у 1994 р. – з Литовською Республікою, низка міжнародних декларацій та угод, укладених Польщею, зокрема із державами-членами Вишеградської групи.

Додатковим джерелом слугували міжнародні договори та концепції зовнішньої політики сусідніх із Польщею держав, насамперед, України, Білорусі та Росії, видані окремими збірниками документів та матеріалів, наприклад: «Міждержавні відносини України та Республіки Польща» (відп. ред. П. Сардачук), «Україна на міжнародній арені» (відп. ред. Г. Удовенко), «Зібрання чинних міжнародних договорів України» (заг. ред. А. Зленка) та ін.

Другу підгрупу актових джерел склали документи, прийняті органами державної влади Республіки Польща. Серед них слід виокремити, насамперед, Конституцію Республіки Польща (1997), Національну стратегію інтеграції (1997) та Національну програму підготовки до членства в ЄС (2000), а також

Європейську стратегію уряду РП (2001). До джерельного комплексу залучено також постанови Сейму та Сенату РП щодо підготовки Польщі до членства в ЄС, ратифікації Північноатлантичного договору, інформаційні матеріали Ради Міністрів РП та Комітету європейської інтеграції РП, із 1996 р. діючого в структурі уряду, Програму інтеграції з НАТО та модернізації Збройних сил (1998), Стратегію безпеки (2000), Стратегію національної безпеки (2003) та інші нормативні акти, почерпнуті переважно зі збірника «Інтеграція Польщі в Європейський Союз» (Варшава, 2002).

Значна частина опублікованих нормативно-правових актів почерпнута з офіційних видань Сейму РП («Przegląd Sejmowy»), Ради Міністрів РП («Przegląd rządowy», «Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej», «Monitor Polski», «Monitor Integracji Europejskiej»), офіційних сторінок в мережі Інтернет вищих органів державної влади РП – Президента (<http://www.prezydent.pl>), Сейму (<http://www.sejm.gov.pl>, <http://biurose.sejm.gov.pl>, <http://orka.sejm.gov.pl>), Ради міністрів (<https://dsc.kprm.gov.pl>), Міністерства закордонних справ (<http://www.msz.gov.pl>), а також Європейського Союзу (<http://www.ec.europa.eu>), НАТО (<http://www.nato.int>), Вишеградської групи (<http://www.visegradgroup.eu>) та єврорегіонів, що функціонують на зовнішніх кордонах Республіки Польща.

До джерельного комплексу залучено також соціологічні зрізи авторитетних дослідницьких агенцій. Найбільше важливої інформації, зокрема, було почерпнуто з періодичних звітів Осередку дослідження громадської думки (*Centrum Badań Opinii Społecznej*) у Варшаві. Функціонуюча з 1990 р., на офіційному своєму сайті (<http://www.cbos.pl>) фундація щороку публікує близько двох сотень різноманітних соціологічних досліджень. Окремі матеріали статистичного характеру було взято зі сторінок Eurostat– статистичної служби ЄС (<http://ec.europa.eu/eurostat>) та Eurobarometer– міжнародного проекту регулярних опитувань суспільної думки, реалізацією якого опікується Європейська Комісія (http://ec.europa.eu/public_opinion), а також Główny Urząd Statystyczny– Центрального статистичного офісу РП (<http://stat.gov.pl/>) тощо.

Важливою складовою джерельної бази дисертації стали матеріали з теми, розміщені у впливових періодичних виданнях. В Україні – це «День», «Дзеркало тижня», «Зовнішні справи», «Людина і політика», «Політична думка», «Політика і культура», «Європейська правда», «Українська правда», «Універсум», «Незалежний культурологічний часопис «І», у Польщі – «Gazeta Wyborcza», «Rzeczpospolita», «Tygodnik Powszechny», «Polityka», «DIALOGI Polityczne», «Wprost», в РФ – «Обозреватель», «Международная жизнь», «Эхо планеты», «Правда» та ін. Окремо слід згадати також про видання Польського Інституту міжнародних справ – «Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej», «Sprawy Międzynarodowe», Європейського центру Варшавського університету – «Studia Europejskie», а також Інституту зовнішньої політики ДАУ при МЗС України – щорічник «Зовнішня політика: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети» та щоквартальник «Міжнародний огляд».

І, нарешті, значний сегмент джерельного комплексу праці представлений матеріалами особового походження. Так, у промовах та заявах офіційних осіб віднаходимо цінні зауваження на рахунок спрямованості зовнішньої політики

РП, пріоритетних її завдань і проблем. Значну зацікавленість, зокрема, викликають *expose*, що з ними перед Сеймом у різний час виступали польські урядовці Б. Геремек, Д. Росаті, В. Цімошевич, Є. Бузек, Л. Міллер, промови та спогади президентів Л. Валенси і А. Кваснєвського, високих представників сусідніх із Польщею держав, зокрема, О. Лукашенка, Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Путіна, В. Ландсбергіса. До цієї ж групи джерел можна віднести газетні/журнальні публікації, інтерв'ю, спогади політичних лідерів РП, відомих на міжнародній арені закордонних політиків та дипломатів. Так, при роботі над дисертацією авторкою було опрацьовано розвідки экс-очільників МЗС РП Б. Геремека, А. Ротфельда, К. Скубішевського, Надзвичайних і Повноважних послів Польщі та України В. Зайончковського, Я. Ключковського, О. Моцика, Д. Павличка, Ю. Щербака, а також А. Зленка, В. Литвина, Є. Примакова, Р. Проді, Д. Хюбнер, польського депутата Європарламенту М. Сівця та ін.

У цілому ж, джерельний комплекс, опрацьований нами з урахуванням новітніх теоретико-методологічних підходів, є цілком достатнім для комплексного та незаангажованого вивчення зовнішньої політики Республіки Польща у 1995–2005 рр., формування авторського погляду на ключові тенденції її розвитку, обґрунтування досягнутих успіхів, реалізації визначених завдань.

Другий розділ – «Концептуальне та інституційно-правове підґрунття зовнішньої політики Республіки Польща» присвячено висвітленню концептуальних засад, інституційного і нормативно-правового забезпечення зовнішньої політики Польщі.

У *першому підрозділі – «Концептуальні засади польської зовнішньої політики»* - відстежено еволюцію зовнішньополітичних концептів Польщі, які, з огляду на тривалу традицію державотворення, притаманну польському народу, мають глибоке історичне коріння.

Починаючи з періоду Середньовіччя, в польській зовнішній політиці сформованими є два вектори: західний та східний. Перший із них, оформлення якого пов'язується з династією П'ястів, торкається взаємин із сусідами на західному кордоні, насамперед Німеччиною – найпотужнішим геополітичним суб'єктом того часу, та передбачає активне просування політичного і культурного впливу Польщі в західному напрямку. Відповідно другий вектор, започаткований династією Ягеллонів, стосується східних сусідів, посередництвом реалізації по відношенню до яких відповідної політики, зокрема встановлення контролю за українськими, литовськими та білоруськими землями, а заразом дистанціювання їх від Росії, Польща прагнула реалізувати амбітне завдання зміцнення власної геополітичної ваги. Увібравши в себе сильну традицію католицької думки та синтезувавши культурно-цивілізаційне надбання українців, литовців та білорусів, ягеллонська парадигма як ідеологія Великої Польщі, порівняно з концепцією П'ястів, була позначена очевидно більшими перевагами. Відтак, упродовж періоду розбудови I та II Речі Посполитої, а також з моменту набуття державою справжньої незалежності наприкінці ХХ ст. і досі східний вектор зовнішньої політики залишається для Польщі основоположним, хоча й відверто підпорядкованим курсу на зміцнення суб'єктності в колі європейсько-атлантичного співтовариства.

Разом з тим, про оформлення в Польщі концептів зовнішньої політики, цілісних та самодостатніх, доцільно говорити лише починаючи з періоду, що наступив по завершенню Першої світової війни і був пов'язаний із відновленням втраченої у другій половині XVIII ст. польської державності. Націоналістична та федералістська парадигми, сформовані відповідно на традиціях П'ястів та Ягеллонів, хоча і значно адаптованих до тогочасних геополітичних реалій, перебувають у безпосередньому зв'язку з іменами великих польських патріотів і вождів Р. Дмовського та Ю. Пілсудського, ідеями яких вони концептуально оформлені. Як засвідчує державотворчий досвід польського народу, в розбудові зовнішньої політики міжвоєнного періоду керівництво держави послуговувалося федералістською парадигмою, свідченням чого була заангажованість Пілсудського в подіях в Україні, Литві та Білорусі, спричинена потребами захисту східного польського кордону від потенційної небезпеки, джерелом якої проголошувалася Росія.

У др. пол. XX ст. вона зазнала продовження у працях опозиційних до комуністичного режиму дописувачів паризької «Культури» на чолі з Є. Гедройцем і вже наприкінці 1980-х рр., відома як парадигма Є. Гедройця – Ю. Мєрошевського, була взята на озброєння прихильниками «Солідарності» на чолі з Л. Валенсою, а по здобуттю Польщею справжньої незалежності де-факто стала головним дороговказом у розбудові взаємин із сусідніми та іншими державами. Причому, вагомі успіхи, що їх упродовж 1995-2005 рр. у сфері зовнішньої політики вдалося досягти офіційній Варшаві, в значній мірі були зумовлені особистою прихильністю ідеям Є. Гедройця президента РП А. Кваснєвського та його активністю на міжнародній арені.

Другий підрозділ – «Інституційне забезпечення зовнішньополітичної діяльності Польщі» – розкриває міжнародну і внутрішню нормативно-правову базу зовнішньої політики Республіки Польща, якими визначені засади і принципи реалізації Варшавою ключових стратегічних, геополітичних та регіональних за напрямками інтересів і зовнішньополітичних завдань, а також висвітлює розбудову адекватного інституційного забезпечення та механізмів їх реалізації. Наголошується, що наявність дієвих інститутів, функціонуючих в умовах внутрішньої стабільності та консолідації провідних політичних сил, що засвідчують легітимність їхньої діяльності, та оптимальної мережі дипломатичних представництв у поєднанні з застосуванням збалансованих і чітко скоординованих механізмів здійснення зовнішньої політики, виявилася запорукою успішного виконання ключових її завдань.

Серед інститутів, функціонуванням яких забезпечена зовнішня політика РП, в роботі виокремлені та проаналізовані, перш за все, найвищого рівня органи державної влади та дипломатичні представництва Польщі закордоном, а також регіональні та місцеві органи влади, наукові центри і інститути.

Свідченням зовнішньополітичної активності РП, гнучкості та збалансованості її зовнішньої політики є налагоджені взаємини з більшістю суб'єктів світового співтовариства. Так, нині Польща співпрацює з понад 190 державами та є членом більше ніж 40 міжнародних організацій. На користь зміцненню геополітичної ваги III Речі Посполитої упродовж аналізованого

періоду позначалося збільшення кількості дипломатичних її представництв: протягом 1995-2005 рр. чисельність посольств зросла з 90 до 97, генеральних консульств – із 60 до 141, почесних консульств – із 159 до 186, склавши, таким чином, станом на 2005 р. 327 консульських установ. В цілому, саме завдяки розбудові ефективної дипломатичної служби і плідній, на належному рівні організованій співпраці з учасниками світового співтовариства урядовій Варшаві вдалося досягти високого рівня розвитку в різних сферах державного будівництва, ствердитися в якості впливового суб'єкта міжнародних взаємин, набуті лідерства в регіоні ЦСЄ. Значним є внесок у формування позитивного іміджу та авторитету Польщі за кордоном громадських організацій і, особливо, польської діаспори, чисельність якої становить понад 20 млн осіб.

У третьому підрозділі – *«Нормативно-правові та інституційні підвалини співробітництва РП з НАТО та ЄС»* - розглянуто становлення співпраці Польщі з Північноатлантичним альянсом та Європейським Союзом, яка з обранням президентом РП А. Квасневського у 1995 р. відчутно активізувалася: оформлення відповідного нормативно-правового й інституційного забезпечення, з однієї сторони, відображало її вихід на якісно новий рівень, з іншої – уможливлювало наступний успішний розвиток. Здійснений в дисертації аналіз нормативно-правової основи співробітництва Польської держави з НАТО та ЄС, з огляду на зміст та характер актів, дозволяє диференціювати останні на три групи.

Першу групу формують міжнародні договори у сфері євроатлантичної та європейської інтеграції РП, порядок ратифікації та імплементації яких у національне законодавство визначений Конституцією Республіки Польща 1997 року (ст. 87, 91). Зокрема, взаємини Польщі з ЄС визначалися Угодою про асоціацію (16 грудня 1991 р.), статті якої в повному обсязі були введені в дію 1 лютого 1994 р. та до вступу держави у ЄС (1 травня 2004 р.) визначали умови співпраці між ними. А маркер співробітництва РП з НАТО, яке бере свій початок зі вступом Польщі до Ради євроатлантичного співробітництва у 1991 р., відповідно зумовлювався положеннями рамкового документу Програми «Партнерство заради миру» (1994). Оформлення нормативно-правової основи інтеграції пов'язане з Північноатлантичним договором (1999) і Декларацією про приєднання до ЄС (2003), що ознаменували вступ Польщі до НАТО та ЄС.

Друга група представлена документами внутрішнього походження, що становлять стратегічну базу євроатлантичної та європейської інтеграції РП. Їх, своєю чергою, можна диференціювати на дві підгрупи – власне стратегічні акти та акти, прийняті для досягнення стратегічних цілей. Формування першої підгрупи розпочалося з прийняття в 1990 р. Концепції зовнішньої політики РП, що впродовж тривалого часу для Варшави залишалася дороговказом у розбудові взаємин із суб'єктами світового співтовариства. У листопаді 1992 р. було схвалено засадничі для взаємин із НАТО «Основи польської політики безпеки», «Політику безпеки і оборонну політику РП». Зі вступом Польської держави до Альянсу на їх основі та з урахування Стратегічної концепції НАТО (1999) було розроблену адекватну новим реаліям Стратегію безпеки РП (2000). Під впливом терористичних та інших загроз документ було переглянуто та

затверджено в новій редакції - Стратегія національної безпеки РП (2003). Другу підгрупу актів утворюють визначальна для співпраці з НАТО Програма інтеграції з Організацією Північноатлантичного договору та модернізації Збройних сил Республіки Польща на 1998–2012 рр. (1998), базові для реалізації європейського вибору зовнішньої політики Національна стратегія інтеграції (1997) та Національна програма підготовки Польщі до членства в ЄС (1998).

Третю групу формують нормативно-правові акти, що закладають інституційну основу процесу інтеграції держави до НАТО та ЄС. У випадку інституалізації співпраці з Альянсом йдеться, зокрема, про документи щодо створення Департаменту по роботі з НАТО (1996), Комітетів із питань поточної координації дій у справі вступу Польщі до НАТО (1997), у випадку співпраці з ЄС – про нормативні правові акти щодо створення Комісії експертів з гармонізації польського права з правом ЄС (1994), Комітету європейської інтеграції (1996), Національної ради з європейської інтеграції (1999), Комісії європейського права (2000), Департаменту перекладів (2000), Європейського комітету (2004), запровадження посад Уповноваженого Ради Міністрів із питань євроінтеграції та іноземної допомоги (1991), Уповноваженого Ради Міністрів з питань переговорів про вступ до ЄС (1998), Уповноваженого Ради Міністрів з питань обслуговування фінансових коштів, що надходять з ЄС (1998), Уповноваженого Ради Міністрів з питань європейської інформації (2001), Міністра з європейських справ (2003) та ін.

Завдяки підготовці адекватної нормативно-правової бази і формуванню відповідних інститутів значною мірою стали можливими успіхи по інтеграції РП до НАТО та ЄС. Рамковій документації, якою забезпечені євроатлантична та європейська інтеграція Польщі, характерною була чіткість формулювання завдань і означеність інститутів, відповідальних за їх виконання, часових рамок та засобів здійснення. Утворений інституційний механізм, який надав процесу європейської інтеграції чіткості та структурованості, уможливив мобілізацію на виконання зобов'язань значні донорські кошти і забезпечив звітність, необхідну для оцінки прогресу виконання вимог як самою Польщею, так і НАТО та ЄС, цілком погоджувався з аналогічними механізмами її держав-членів.

У третьому розділі дисертації – «Західний вектор зовнішньої політики Республіки Польща: пріоритетні напрями» - проаналізовані процес реалізації Польщею євроатлантичного вибору та її взаємини з ЄС і окремими її державами-членами, а також розвиток польсько-американських відносин у 1995-2005 рр.

Перший підрозділ - «Реалізація Польщею євроатлантичного вибору» - висвітлює, насамперед, чинники, що зумовлювали прагнення Польщі з моменту здобуття нею справжньої державної незалежності наприкінці 1980-х рр. приєднатися до НАТО, серед яких помітне місце займали історичні обставини, пов'язані з післявоєнним поділом світу на конфронтуючі табори й підпорядкуванням Польщі політиці Кремля. Вже у березні 1990 р. Польща і Альянс започаткували офіційні взаємини, а з прийняттям у листопаді 1992 р. Основ польської політики безпеки та Політики безпеки і оборонної політики РП

офіційно задекларованою виявилася й сама ідея інтеграції держави до НАТО, яка впродовж наступних періодів незмінно зберігала свою актуальність.

Дослідження процесу реалізації Республікою Польща пріоритетного зовнішньополітичного завдання – інтеграції до НАТО – упродовж окресленого хронологічними рамками дослідження періоду дозволяє виокремити у ньому три, якісно відмінні між собою, етапи, предметно проаналізовані в роботі:

- 1995–1997 рр. – початок інтеграції, позначений появою конкретних успіхів у співпраці сторін, що стали можливими завдяки конструктивній позиції НАТО й активізації політики офіційної Варшави, взаємним пошуком форм та можливостей для співпраці;

- 1997–1999 рр. – переговорний процес, що супроводжувався напруженою роботою щодо досягнення Польщею відповідності критеріям членства з одночасним лобіюванням польськими високопосадовцями національних інтересів на рівні держав-членів;

- з 1999 р. – реалізація стратегії євроатлантичної інтеграції у якості держави-члена Альянсу, переосмислення зовнішньополітичних пріоритетів, адаптація до нових геополітичних реалій.

Приєднання до НАТО Польщі, а також Угорщини та Чехії, що відбулося у березні 1999 р. - у 50-ту річницю його створення, було доволі символічним, але водночас закономірним. Трактуючи розширення на Схід кордонів НАТО «історичним процесом», А. Квасневський пов'язав із ним «закриття не лише розділу історії, починаючи від Ялти, але й народження концепції будівництва на базі спільних цінностей нової Європи». Вступ до НАТО, окрім того, надав полякам відчуття свободи, політичного маневру у внутрішній та зовнішній політиці, а також конкретні гарантії безпеки, унеможливаючи цим самим повторення для Польської держави трагічних подій ХХ ст.

Зі вступом до НАТО реалізація Польщею євроатлантичного вибору розглядається у роботі в контексті:

- перегляду стратегій безпеки та оборони;
- адаптації збройних сил до союзних стандартів;
- участі в операціях союзників;
- сприяння наступному розширенню кордонів організації.

Загалом, завдяки цілеспрямованій позиції влади, консолідованості на рахунок доцільності набуття Польщею союзного членства політичних сил та суспільства в цілому, а також політиці сприяння, що її по відношенню до євроатлантичного вибору РП реалізовували США та провідні держави Західної Європи, Польщі вистачило всього десять років, аби долучитися до союзної «парасольки безпеки», а пізніше – значно зміцнитися в якості держави-члена. Окрім того, що РП було реалізовано низку кроків задля досягнення відповідності стандартам НАТО, набуття союзного членства значною мірою виявилось своєрідним авансом, зробленим їй провідними державами Альянсу, зацікавленими в розширенні на схід кордонів НАТО та унеможливленні, таким чином, відновлення у цій частині Європи російської присутності.

У другому підрозділі – *«Взаємини між Польщею та Європейським Союзом»* - розглядається процес європейської інтеграції РП, який, на відміну

від вступу до НАТО як першочергового завдання польської зовнішньої політики, певною мірою перебував по відношенню до нього на другому плані.

Насамперед в роботі з'ясовані мотиви та передумови, що зумовили проголошення РП вступу до ЄС одним із ключових зовнішньополітичних пріоритетів. Як засвідчує проведений аналіз, на відміну від НАТО, вступ Польщі до якої зумовлювався, насамперед, потребами національної безпеки, долучення до Євросоюзу розумілося головним чином в контексті реалізації Польщею цивілізаційного вибору. Неабиякий вплив на проголошення Польщею співпраці з ЄС стратегічною зовнішньополітичною метою справили економічні інтереси. Вивчення співпраці Польщі з ЄС в аспекті реалізації інтеграційної стратегії, з огляду на значну підпорядкованість її успіхів зовнішнім чинникам, потребувало також з'ясування впливу на них стосунків офіційної Варшави з ключовими країнами Європи. І, нарешті, взаємини Польщі з Європейським Союзом неможливо розглядати абстраговано від успіхів її інтеграції до НАТО.

Протягом 1995–2005 рр. у взаєминах РП з ЄС виокремлено три етапи, кожен з яких відображає еволюцію зусиль офіційної Варшави щодо реалізації інтеграційної стратегії, з однієї сторони, та позиції ЄС щодо неї, з іншої:

- 1995–1997 рр. – розвиток співпраці в рамках реалізації Європейської угоди, позначений формуванням спільнотою стратегії «східного розширення» з одночасною перевіркою спроможності РП взяти на себе обов'язки членства;

- 1998–2004 рр. – перебіг переговорного процесу по лінії Варшава – Брюссель, що супроводжувався приведенням визначених сфер державної розбудови у відповідність союзним стандартам та переходом сторін до більш тісної співпраці у політичній, економічній та інших сферах;

- з 2004 р. – повноправне членство Польщі у ЄС, позначене переглядом нею зовнішньополітичної стратегії, утвердженням у якості повноправного члена спільноти.

Важливим кроком на шляху інтеграції до ЄС стало прийняття 2 квітня 1997 р. Польщею – однією з останніх серед посткомуністичних держав – нової Конституції. Основний закон в останній своїй редакції виявився потенційно підлаштованим до вступу держави у Європейську спільноту. Йдеться, зокрема, про ст. 90, першим пунктом якої визначається можливість для Польщі на підставі міжнародного договору передати міжнародній організації чи міжнародному органу компетенцію органів державної влади з деяких питань, чим готовність урядової Варшави до часткових поступок у суверенітеті на користь Євросоюзу отримала юридичне підґрунтя.

У роботі розглянуті здобутки, якими, починаючи з другої половини 1997 р., були характерні взаємини РП з ЄС, і наголошується, що вони значною мірою стали можливими завдяки послідовній та цілеспрямованій роботі польського уряду на чолі з прем'єром Є. Бузеком (міністр МЗС – Б. Геремек). Зокрема, упродовж 1998–2002 рр. вони були позначені розгортанням переговорного процесу, який, з огляду на триваючу адаптацію національного законодавства, політичної та економічної сфер до союзних вимог і відстоювання національних інтересів в умовах трансформації інституційної основи спільноти, з однієї сторони, і розгортання широкої інформаційно-просвітницької, агітаційної

кампанії серед польських громадян та за межами держави, з іншої, виявилися особливо напруженими, про що свідчать матеріали нашого дослідження.

У роботі розглянути наслідки вступу Польщі до ЄС 1 травня 2004 р.: вже за перший рік членства збільшилися темпи зростання польської економіки, зріс ВВП держави, виразно зміцнилася польська валюта, що вплинуло на зростання суспільного добробуту, збільшилися іноземні інвестиції у польську економіку, сприятливою для країни виявилася динаміка торговельного обороту тощо. Не менш важливим було й те, що членство в ЄС відкрило для РП доступ до творення та формування євросоюзних політики і права. І, нарешті, свідченням виправданості для Польщі інтеграції до ЄС було зростання прихильності цьому кроку з боку польських громадян: вже наприкінці 2004 р. приєднання Польщі до спільноти вони називали найбільшим (поряд зі свободою слова, свободою виїзду за кордон та вступом до НАТО) здобутком офіційної Варшави періоду незалежного державотворення.

Третій підрозділ – «Розвиток польсько-американських відносин» - присвячено висвітленню співробітництва РП із США, які у досліджуваний період стали ключовим зовнішньополітичним партнером Польщі. Партнерські взаємини з Білим домом, зокрема, відіграли вкрай важливу роль у вступі держави до НАТО, помітним виявився також вплив США на стосунки РП з ЄС.

У дисертації, зокрема, наголошується, що із приходом до влади в Польщі президента А. Кваснєвського і впродовж наступних років на його порядку денному перебували 4 ключові завдання польсько-американських відносин: переконання президента та Конгресу США в необхідності розширення на Схід кордонів НАТО; утвердження Польщі у якості найважливішого партнера Сполучених Штатів Америки у Центральній Європі; розбудова між Польщею та США взаємин стратегічного партнерства; зміцнення у США позитивного іміджу Польщі. Досліджуючи процес реалізації цих завдань, зазначається, що з 1996 р. і надалі глава Польської держави мав цілу низку контактів й переговорів з представниками американської адміністрації, конгресменами, керівниками громадських організацій та бізнесових структур. Вкрай важливим для польсько-американських взаємин, наприклад, був липневий 2002 р. візит до США президента РП, за результатами якого аналітики з обох сторін зробили заяви на рахунок великого особистого успіху Кваснєвського та можливості між двома державами «особливого партнерства», позначеного перетворенням Польщі на другого після Великобританії стратегічного союзника США у Європі. Загалом, упродовж 1995–2005 рр. стосунки Польщі зі США були позначені понад 170 взаємними візитами та зустрічами повноважних представників сторін.

Утвердження США у якості головного іноземного інвестора в економіку Польщі відбулося в 1995 р. – тоді сума американських інвестицій складала понад 2 млрд дол. (26,5%). Засвідчуючи виняткову прихильність до РП, США надали їй – першій серед держав ЦСЄ – значну допомогу у рамках реалізації програми «Іноземне військове фінансування» (Foreign Military Financing). США також були скасовані обмеження на продаж Польщі «спеціальної техніки», а Конгресом – схвалені рішення про забезпечення РП «надлишковою оборонною продукцією». Натомість, демонструючи відданість Вашингтону, офіційна

Варшава активно долучилася до розпочатої у березні 2003 р. США антитерористичної військової операції на території Іраку. З цього часу і надалі саме військово-технічне співробітництво визначало головний зміст та спрямованість розвитку польсько-американських взаємин.

Проте січневий 2004 р. візит до Вашингтона А. Кваснєвського по-новому розставив акценти у взаєминах двох держав. На порядку денному переговорів з президентом США Дж. Бушем значилися три питання: участь польських фірм у реконструкції Іраку, розміщення на польській території американських військових баз та запровадження для польських громадян безвізового режиму в'їзду до США, але по жодному з них польській стороні не вдалося домогтися суттєвих поступок з боку Білого дому. Втрата активності, характерна польсько-американським взаєминам упродовж перш. пол. 2004 р., була спричинена, насамперед, глибокою кризою, що охопила економіку США, з однієї сторони, та приєднанням РП у якості повноправного члена до ЄС, з іншої. А певна активізація співпраці, що наприкінці року намітилася у взаєминах двох держав, значною мірою була спричинена подіями в Україні восени-зимою 2004 р.

Як свідчить генеза польсько-американських взаємин упродовж 1995-2005 рр., вони були очевидно асиметричними. Показовим є й те, що стратегічне партнерство зі США, на яке так розраховували у Варшаві, формального започаткування зазнало лише у вересні 2004 р., до того ж на «вкрай низькому рівні» (заступника держсекретаря США Р. Армідеджа та заступника міністра МЗС РП А. Ротфельда), і впродовж наступних кількох років стосунки сторін суттєво не змінилися. РП так і не стала для США рівноправним союзником.

Четвертий розділ – «Формування та реалізація Польщею східного напрямку зовнішньої політики» присвячений розгляду особливостей співробітництва Республіки Польща зі своїми східними сусідами.

У першому підрозділі – *«Пріоритетний розвиток польсько-українських міждержавних взаємин»* висвітлюються відносини Польщі з Україною, які з приходом до влади у 1995 р. президента А. Кваснєвського, налаштованого будь-якою ціною забезпечити РП членство в НАТО та ЄС, набули виразного євроатлантичного забарвлення. Про це, зокрема, свідчило ініціювання РП участі українських політиків у різноманітних офіційних заходах за участю глав держав та урядів країн Європи, що предметно розглянуто в роботі. У дисертації також зазначається, що «цивілізаційна місія», що її по відношенню до України реалізовувала Польща, зазнавала відображення у лобіюванні українських інтересів на рівні європейського та євроатлантичного співтовариств, міжнародних організацій, у тому числі шляхом використання очільником держави особистих зв'язків та авторитету на рівні глав держав та урядів провідних країн Заходу. Розвиваючись по наростаючій, польсько-українські міждержавні взаємини вже наприкінці першого року президентства А. Кваснєвського вийшли на рівень стратегічного партнерства.

Новий формат польсько-українських відносин суттєво позначився на торговельно-економічному співробітництві між нашими державами, спричинив до істотної його активізації. Як свідчать матеріали дослідження, питання економічного співробітництва систематично обговорювалися на засіданнях

Консультаційного комітету президентів України та Польщі, Українсько-польської парламентської групи, в ході зустрічей на міжнародних форумах. Воно, зокрема, значно активізувалося з підписанням сторонами 23 січня 1997 р. Меморандуму про заходи, спрямовані на лібералізацію торгівлі: по-суті, він закладав підвалини для вступу України в зону вільної торгівлі в регіоні ЦСЄ (CEFTA). Польсько-українській співпраці сприяли також організація спільних економічних форумів, господарчих з'їздів, торговельних виставок тощо. Прискореними темпами розвивалася трудова міграція українців до Польщі. Так, у 2001 р. РП посіла друге місце (після РФ) за масштабом трудових потоків, що спрямовувалися з України до сусідніх із нею держав. Разом з тим, упродовж всього аналізованого періоду торговельно-економічне співробітництво між двома державами все ж поступалося їхній співпраці в політичній сфері.

Вступ Польщі до НАТО актуалізував питання польсько-українських відносин на новому, більш високому витку їх історії. У 2000 р., наприклад, польські та українські військові (спільний батальйон) долучилися до миротворчої операції в Косово, в 2003 р. у складі міжнародної дивізії взяли участь у врегулюванні ситуації в Іраку. Розвивалося співробітництво в галузі модернізації озброєння та військової техніки. Постійними стали контакти на рівні відомств національної оборони. З 1997 р. і надалі українські та польські військові брали участь у численних спільних навчаннях тощо. Проте вже восени 2000 р. стосункам між двома державами довелося пройти серйозне випробування подіями в Україні, пов'язаними зі зникненням Г. Гонгадзе та оприлюдненням «плівок майора Мельниченка». У квітні 2002 р. в Україні й навколо неї розгорівся наступний гучний скандал, цього разу спровокований оприлюдненням інформації про продаж нашою державою Іраку, всупереч забороні ООН, антиракетних оборонних установок «Кольчуга». Реакція на ці та інші внутрішньополітичні події в Україні у Польщі та їх вплив на міждержавні взаємини двох сусідніх держав теж розглянуті в роботі.

Зі вступом до ЄС Республіка Польща набула підстав для реалізації свого геополітичного потенціалу, що позначилося й на змісті політики щодо сусідів на Сході і України. У січні 2003 р., наприклад, Польща виступила з ініціативою розроблення ЄС так званого «східного виміру», що з-поміж іншого мав містити стратегію особливих взаємин з Україною. І вже в жовтні 2004 р. у співпраці з Німеччиною Польща презентувала план європейської політики щодо України. Значний вплив на стосунки між двома державами справили події Помаранчевої революції в Україні. Як свідчать матеріали дисертації, підтримку українському народу, який вимагав справедливих результатів президентських виборів, а по-суті, відновлення демократичних прав та свобод, РП продемонструвала на рівні політиків та дипломатів, суспільства в цілому. Наприкінці 2004 – на початку 2005 рр. Україна вкотре опинилася в епіцентрі польської зовнішньої політики.

Другий підрозділ – «Гене́за польсько-білоруського та польсько-литовського співробітництва» висвітлює особливості політики Республіки Польща щодо Республіки Білорусь та Литовської Республіки.

В роботі наголошується, що стосунки з Білоруссю Польща почала вибудовувати ще в 1990 р., утім сусідні держави пішли різними шляхами

незалежного державотворення: в той час, як РП стратегічною метою зовнішньої політики обрала інтеграцію до НАТО та ЄС, РБ розбудову державності пов'язала із Співдружністю незалежних держав та тісною співпрацею з Росією. Відтоді нетотожні зовнішньополітичні орієнтири перетворилися на найбільший «камінь спотикання» у взаєминах двох держав. Серед чинників, що впродовж досліджуваного періоду ускладнювали співпрацю Варшави з Мінськом, помітне місце займали також проблеми, навіяні спільною минувшиною. Як цілком слушно зазначає дослідник проблеми О. Шевченко, попри спільний кордон та ментальну спорідненість поляків і білорусів, «точок дотику між державами було не так вже й багато».

Позитивна динаміка співпраці між державами на початку 1990-х років значних змін почала зазнавати вже у 1994 р. – у зв'язку з приходом до влади в Білорусі президента О. Лукашенка, налаштованого на посилення особистої влади та отримання максимальної вигоди від інтеграції з Росією. Проте, якщо спочатку заяви й дії білоруського президента (наприклад, його протест проти намірів вступу РП до НАТО) офіційна Варшава сприймала доволі стримано, то з часом питання довіри до нього як партнера в політиці на порядку денному польських урядовців з'являлося все частіше. У листопаді 1996 р. у польсько-білоруських відносинах намітився «перелом», що ознаменував започаткування офіційною Варшавою по відношенню до Білорусі політики «критичного діалогу», характерної засудженням наступу білоруської влади на демократію.

Результати референдуму про внесення змін до Конституції РБ, що відбувся 24 листопада 1996 р., стали «останньою краплею», що спричинила до переформатування політики Варшави щодо Мінська та започаткування у взаєминах між ними нового, значно важчого етапу. Подібно багатьом країнам Європи та США, Польща результати референдуму не визнала. Не визнала вона і новий парламент Білорусі – Національні збори, надалі підтримуючи контакти з усунутою від влади Верховною Радою XIII скликання та білоруською опозицією. З ініціативи президента Кваснєвського різкого скорочення зазнали контакти між високими представниками Польщі та Білорусі, які були підмінені спілкуванням на рівні чиновників середнього та нижчого рангів, до того ж лише на форумах міжнародних організацій і лише на нейтральній території.

Втім, на повний розрив зв'язків із Білоруссю, як свідчать матеріали дисертації, РП не пішла. Окрім господарської співпраці, украй важливим чинником, що зумовлював зацікавленість Польщі у продовженні співпраці з Білоруссю, було й те, що ситуація в РБ значно впливала на стабільність РП і всього регіону ЦСЄ. Одночасно стосунки з Білоруссю трактувалися у Варшаві потужним чинником впливу на польсько-російські взаємини. Давало про себе знати також прагнення РП зберегти за собою можливість впливати на ситуацію в Білорусі. Заради цього, власне, Варшава вже в січні 1997 р. виступила з ініціативою розробки програми надання Білорусі силами Польщі, України, Литви та Латвії і за підтримки міжнародних фінансових інститутів та ЄС економічної допомоги з метою досягнення повної незалежності РБ.

Певній активізації польсько-білоруської взаємодії посприяв вступ РП до ЄС. Польща з усією активністю долучилася до розробки союзних рішень щодо

сусідів на Сході, і Білорусі зокрема. Присутність у формуванні євросоюзовної політики щодо останньої виявилася настільки відчутною, що дала підстави говорити про «особливу політику Варшави щодо Мінська».

Стосунки Польщі з Литовською Республікою, як свідчать матеріали дослідження, розвивалися за принципово іншим сценарієм. Попри те, що незалежність Литви була проголошена в березні 1990 р. і Польща підтримала цей політичний крок відповідною постановою та навіть започаткувала з нею міжпарламентські зв'язки, реалізація т. зв. «політики двотуровості», аби зайвий раз не «дражнити» Кремль, спричинила до того, що формальне її визнання польською стороною відбулося лише після невдалої спроби державного перевороту в Москві - 26 серпня 1991 р., до речі, одночасно з Україною.

Спільне історичне минуле і тотожні зовнішньополітичні орієнтири стали основою для розбудови взаємовигідних партнерських взаємин РП і ЛР, генеза яких у досліджуваній період предметно розглядається в дисертації. Зокрема, матеріали роботи переконливо свідчать, що Польща фактично перетворилася на головного провідника та лобіста інтересів Литви на рівні світового співтовариства. Зусиллями сторін упродовж 1997 р. відбулося започаткування низки польсько-литовських інститутів на рівні вищих органів державної влади. Так, у ході червневої зустрічі «у верхах» А. Квасневський і А. Бразаускас домовилися про створення Консультаційного комітету при президентах Польщі та Литви, у липні було започатковано Польсько-литовську міжпарламентську асамблею, а під час вересневого візиту до Вільнюса прем'єра РП В. Цімошевича сторони погодили започаткування Польсько-литовської міжурядової групи. Активізацією співробітництва між двома народами покликаний був опікуватися Польський інститут в Литві, а також Польсько-литовський форум громадських організацій. У підсумку, польсько-литовські стосунки в 1997 р. вийшли на рівень стратегічного партнерства.

Позитивний вплив на взаємини Варшави й Вільнюса справило набуття РП членства в НАТО. Послідовне сприяння офіційною Варшавою литовському членству в НАТО відбувалося шляхом численних виступів польських політиків на міжнародних форумах, організації спільних військових навчань тощо. Динамічне політичне та військово-політичне співробітництво, яке впродовж аналізованого періоду визначало «обличчя» польсько-литовських взаємин, доповнювалося контактами в інших сферах. Щоправда, економічна співпраця сторін апріорі не мала такого ж масштабу, як у випадку співробітництва Польщі, наприклад, з Росією, Україною чи хоча б Білоруссю. Так, станом на 1991 р. вартість сукупного торговельного обороту між державами обмежувалася 1 млн дол. і лише в 2003 р. сягнула рекордних 1,63 млрд дол.

Попри у цілому конструктивний характер та значні успіхи, що їх впродовж аналізованого періоду досягли сторони, взаємини Польщі з Литвою, подібно іншим сусідам на Сході, не були позбавлені напруження та конфліктів, про що теж йдеться в дисертації. Значного клопоту відноси́нам держав, наприклад, завдавали і досі невирішені проблеми польської меншини в Литві.

У третьому підрозділі *«Проблеми взаємодії з Російською Федерацією»* досліджено розвиток польсько-російських взаємин, що у 1995-2005 рр. були

позначені значною підпорядкованістю змінам внутрішньополітичної ситуації в обох країнах та політиці третіх сторін, насамперед впливових держав Заходу.

В роботі наголошується, що з огляду на значну узалежненість від взаємин у трикутнику Москва – Брюссель – Вашингтон та підпорядкованість політики Варшави позиції ЄС і США, відносини між двома державами так і не стали самоцінними. На відміну від Москви, в якій РП, з огляду на неспівставність потенціалу, сприймають важливим, проте далеко не головним гравцем міжнародної політики, у Варшаві «великого східного сусіда» трактують одним із ключових чинників як зовнішньої, так і внутрішньої політики Польщі. Якщо в Росії сприяння РП демократичним проєвропейським трансформаціям у країнах на східному її кордоні сприймається не інакше, як політика мінімізації кремлівського впливу в регіоні, то для поляків Російська Федерація й надалі залишається імперією, готовою до геополітичного реваншу.

З початком президентства А. Квасневського, який у своєму ставленні до Росії виходив із потужності її геополітичного впливу у світі, а взаємини Варшави з Москвою прагнув вибудовувати на основі поваги до суверенітету та інтересів двох держав, міждержавне співробітництво значно активізувалося. В оздоровленні російсько-польських взаємин значну роль відіграла також позиція Кремля, який добре усвідомлював вигоди від господарського співробітництва з РП (насамперед у сфері транспортування у Європу російських енергоресурсів, торгівлі товарами та послугами тощо).

Матеріали дисертації засвідчують, що упродовж другої пол. 1990-х рр. польсько-російські взаємини розгорталися у двох площинах. Перша з них охоплювала спектр проблем, пов'язаних зі вступом Польщі до НАТО та розширенням на Схід кордонів євроатлантичної системи безпеки, друга – різноманіття питань в усіх інших сферах міждержавної взаємодії. Зазначається, зокрема, що лише з підписанням 1997 р. «Основоположного акту Росія-НАТО», згідно якого союзники зобов'язувалися не розміщувати вздовж російського кордону, в тому числі на території РП війська, а РФ фактично погоджувалася на розширення НАТО, проблему якоюсь мірою вдалося вирішити.

Позитивні наслідки для взаємин між державами мали ротації у польській владі, увінчані формуванням у лютому 1996 р. лівоцентристського уряду на чолі з В. Цімошевичем, серйозно налаштованого на розбудову торговельно-економічного співробітництва з Москвою, основні показники якого в той час демонстрували обнадійливу тенденцію зростання. Так, у середині 1990-х рр. Росія посідала третє місце (після Німеччини та Італії) серед торговельних партнерів Польщі, фактично монополізувала задоволення її потреб у нафті та майже на 90% забезпечувала внутрішні потреби у газових ресурсах. Водночас РП завдяки експорту до РФ хімічних та лікарських препаратів, транспорту, обладнання, сільгосптоварів тощо входила в десятку найбільших торговельних партнерів РФ. Активізації міждержавного співробітництва сприяло укладення в 1996 р. низки міжурядових угод, а також прийняття російським урядом постанови «Про створення меморіальних комплексів у місцях захоронення радянських та польських громадян – жертв тоталітарних репресій у Катині та

Мідному», факт появи якої засвідчував визнання офіційною Москвою злочинів радянської влади, зокрема щодо поляків.

Водночас у роботі констатується, що вже в 1998 р. хід подій, серед яких – погіршення економічної ситуації в РФ, спричинене посиленням РП на вимогу ЄС режиму перетину кордону для російських громадян, відставка уряду В. Чорномірдіна та дефолт, став на заваді висхідному розвитку міждержавної співпраці. Так, масовий вихід із російського ринку польських експортерів та інвесторів, різке скорочення масштабів «човникової торгівлі» спричинили стрімке зниження сукупних показників торговельного та інвестиційного співробітництва між двома державами. Не найкращим чином на взаєминах сторін позначився прихід до влади в Польщі у жовтні 1997 р. коаліційного уряду правих сил на чолі з прем'єром Є. Бузеком, дії якого засвідчували дедалі більшу орієнтацію на Захід, усупереч російським інтересам. У відповідь російська сторона фактично припинила контакти з офіційною Варшавою. У 1999-2000 рр. і без того вкрай занедбаним взаєминам між двома державами довелося пройти випробування низкою конфліктів, розглянутих в дисертації.

З початку 2000-х рр. у катастрофічно загострених взаєминах Польщі та Росії намітилася нормалізація, спричинена впливом багатьох взаємопов'язаних чинників. Перш за все, зазначається в роботі, йдеться про переорієнтацію провідних європейських держав та США на співпрацю з РФ, де відбулася зміна керівництва. На оздоровлення польсько-російських стосунків значно вплинула позиція власне самого В. Путіна, зацікавленого в партнерстві з сусідом на східному кордоні РФ. На скорочення дистанції у взаєминах Польщі з Росією певний вплив мала політична криза осені 2000 р. в Україні. Співробітництву сторін посприяли також вибори осені 2001 р. у Польщі, за результатами яких парламентська більшість та уряд на чолі з Л. Міллером були сформовані політичними силами лівоцентристського спрямування, орієнтованими, як і президент Квасневський, на розбудову одночасно як західного, так і східного векторів зовнішньої політики, зокрема на оздоровлення та активізацію співпраці із РФ. Показовим наслідком цих позитивних тенденцій стало й те, що на відміну від вступу Польщі до НАТО, який викликав протест у політичних колах Росії, інтеграція РП до ЄС сприймалася ними в рази спокійніше, оскільки не лише не приховувала в собі значної небезпеки для РФ, а навпаки, відкривала перед нею додаткові можливості. Загалом, розробці Варшавою та Москвою стратегічних рішень у двосторонніх відносинах суттєво посприяли контакти на найвищому рівні, динаміка яких відчутно активізувалася: упродовж 2000–2004 рр. лише президенти зустрічалися рекордних десять разів.

Разом з тим, як наголошується в дисертації, суттєвий вплив на польсько-російські взаємини здійснювали стосунки офіційної Варшави з Україною. Зокрема, під впливом подій Помаранчевої революції та заангажованості в них Польщі, яка посприяла перемозі проєвропейські орієнтованих демократичних сил в Україні, вже восени 2004 р. вони катастрофічно погіршилися і впродовж кількох наступних років перебували в тупиковій ситуації.

У п'ятому розділі роботи – «Субрегіональний вимір зовнішньої політики Польщі», який складається з трьох підрозділів, досліджується участь

РП в діяльності Вишеградської групи, транскордонному співробітництві та місце і роль євро регіонів у зовнішньополітичній діяльності Польщі.

Стосовно ролі та значення субрегіонального чинника в системі зовнішньої політики Польщі в роботі наголошується, що, по-перше, і в цьому випадку національні інтереси країни завжди мали і мають пріоритет; по-друге, Вишеградська співпраця для Польщі була важливою з точки зору набуття позиції регіонального лідера, але все ж таки, це було другорядним напрямом. Координація спільних зусиль трьох сторін стосовно вступу до НАТО і ЄС була зафіксована у підписаній президентами В. Гавелом, і Л. Валенсою і прем'єром Й. Анталлом «Декларації про співробітництво Чесько-Словацької Республіки, Республіки Польща та Угорської Республіки на шляху до європейської інтеграції», де зокрема, чітко були визначені головні цілі: відновлення державної незалежності, демократії і свободи; ліквідація залишків тоталітарного режиму у всіх сферах життя, суспільства і економіки; розбудова парламентської демократії і сучасної правової держави поряд із дотриманням і поваги до основних прав людини і свобод; створення сучасної ринкової економіки; повна інтеграція у європейські політичну, економічну, безпекову і правову систему. Усі ці напрями взаємодії держав-членів Вишеградської групи у досліджуваній період, який поділено на два періоди -1995–2004 рр. - до їх вступу в ЄС і після вступу у 2004–2005 рр. в якості повноправного члена Євросоюзу, предметно розглянуті в дисертації.

Діяльність Польщі у форматі Вишеградської четвірки підсилювала конструктивний міжнародний діалог країни щодо пошуків критеріїв вступу до ЄС, так і з боку останньої щодо питань свого східного розширення. Про це переконливо свідчить успішна діяльність РП у складі Вишеградської групи за періоди її головування у 2000-2001 і 2004-2005 рр., проаналізована в дисертації.

Розвиток транскордонного співробітництва Польщі за період 1995–2005 рр., зазначається в роботі, був вкрай важливим фактором не тільки з погляду розвитку власне прикордонних регіонів, але і в контексті прискорення європейського інтеграційного процесу країни в цілому. З-поміж інших країн регіону, РП була однією з найактивніших учасниць транскордонної співпраці. У дисертації на багатій джерельній основі проаналізовані особливості, успіхи та проблеми транскордонного співробітництва Польщі зі своїми сусідами – Німеччиною, Чехією, Словаччиною, Україною, Білорусією, Литвою, Росією, а також сусідами вздовж морських кордонів – Швецією та Данією.

Нарешті, в роботі значна увага приділена висвітленню ролі євро регіонів у реалізації пріоритетних завдань зовнішньої політики Республіки Польща. Наголошується, що євро регіони – це одна із найвищих організаційних та інституційних форм транскордонного співробітництва двох або декількох прикордонних самоврядних територіальних спільнот адміністративно-територіальних одиниць держав-сусідів. Усього за участю польської сторони діють 18 євро регіонів – це прикордонні гміни, міста, громадські організації, розташовані вздовж сухопутних та морських кордонів РП. Принципово важливою для характеристики євро регіонів за участю Польщі є європейська інтеграційна класифікація, згідно якій вони розподіляються наступним чином:

- 1) єврорегіони, сформовані на внутрішніх кордонах ЄС;
- 2) єврорегіони, сформовані на зовнішніх кордонах ЄС з прикордонними регіонами країн повноправних членів ЄС;
- 3) єврорегіони, сформовані на зовнішніх кордонах ЄС з прикордонними регіонами країн не членів ЄС.

Дана типологія єврорегіонів за участю прикордонних регіонів Польщі, підкреслюється в роботі, є оптимальною, адже як у просторі, так і у часі, свідчить про розвиток вкрай важливої парадигми на європейському континенті – про динамічний процес європейської інтеграції, включно і на транскордонному рівні. Дана диференціація також визначає і транспарентність кордону, його проникливість у першому і другому випадках, і безперечно бар'єрний характер кордону у третьому випадку.

Загалом Республіка Польща визначена в роботі як транскордонний лідер центральноєвропейського регіону, адже вона однією з перших у Центральній Європі почала створювати єврорегіони, поступово і чітко рухаючись вздовж периметру свого кордону. Перший єврорегіон «Ніса» було створено у 1991 р. із прикордонними регіонами на сьогодні Чехії та із Німеччиною. Найбільше єврорегіонів Польщі сформовано із прикордонними регіонами Чехії - сім та з прикордонними регіонами Німеччини - чотири, по три із Росією, Словаччиною, Литвою, Швецією, по два – із Україною та Білоруссю, по одному – із Данією, Угорщиною, Латвією і Румунією.

Порівнюючи створені єврорегіони за участю польської сторони та аналізуючи їх діяльність, в дисертації обґрунтовано висновок про важливість так званого західного напрямку: зокрема, діяльності польсько-німецьких єврорегіонів «Ніса», «Шпрева-Ніса-Бобр», «Про Європа Віадрина», «Померанія». Інший західний вимір – це єврорегіони Польщі за співпраці із чеською та словацькою сторонами, що складають другий ешелон успішного транскордонного співробітництва на західному прикордонні, хоча і у меншому фінансуванні ніж німецькі. На північному сході за участю російської сторони лише єврорегіон «Балтика» є успішно діючим. Важливим також є формування польсько-литовської моделі транскордонної співпраці, що базується на достатньому економічному розвитку, має давню спільну культурну спадщину та активні міжособистісні контакти на рівні громад і муніципалітетів. Багато в чому унікальним є «Карпатський єврорегіон» за участю областей України, в роботі якого апробуються чимало новацій з досвіду діяльності єврорегіонів провідних держав Європи, досить перспективним виглядає єврорегіон «Буг», створений за участю Польщі, України та Білорусі. Але в цілому, східний напрям в більшій мірі характеризується все ще домінуванням бар'єрної функції кордону, високим рівнем централізації влади, низьким рівнем залучення у транскордонну співпрацю місцевих і локальних громад тощо.

У Висновках підбито підсумки дисертаційного дослідження, зроблено узагальнення, що мають науково-теоретичне та практичне значення.

1. Шляхом паралельного опрацювання наукових студій вітчизняних і зарубіжних дослідників проблеми та самодостатнього комплексу різноманітних джерел з'ясовано, що зовнішньополітичною стратегічною метою Польщі у

1995-2005 рр. було забезпечення свого належного місця в новій системі міжнародних відносин після закінчення «холодної війни», що передбачало вступ до низки міжнародних міжурядових організацій і розвиток дружніх відносин із сусідніми країнами та провідними державами світу. Вступ до Європейського Союзу був завершальним, хоч і найважливішим, пунктом порядку денного зовнішньої політики Республіки Польща, який було успішно реалізовано за часи президентства А. Кваснєвського.

2. Аналіз концептуального підґрунтя польської зовнішньої політики засвідчив, що парадигми, ідеї та погляди, які визначали зміст та спрямованість її розвитку, зумовлювалися географічним розташуванням Польщі, вкрай небезпечним через розміщеність між Заходом і Сходом, сусідством з Німеччиною (пізніше – ЄС) та Росією, а також неспроможністю на рівних вибудовувати взаємини з провідними державами світового співтовариства. Як наслідок, чи не найбільшим шансом для урядової Варшави не допустити перетворення РП у «санітарну зону» між Заходом та Росією, а водночас запорукою геополітичного її зміцнення й утвердження у якості впливового суб'єкта міжнародних взаємин стало зміцнення національної державності, членство Польщі в НАТО і ЄС та посилення присутності польського чинника в подіях у регіоні Центрально-Східної Європи, в тому числі шляхом оточення колом «дружніх держав» здобуття та утримання позиції регіонального лідера.

3. Встановлено, що продовж 1995-2005 рр. запорукою ефективності зовнішньої політики Польщі була наявність на всіх рівнях державної взаємодії – від найвищого (президент – уряд – парламент) до регіонального (органи місцевого самоврядування) дієвих, налаштованих на взаємовигідну співпрацю та взаємодоповнюваних інститутів, функціонуючих на основі відповідних нормативно-правових актів. Попри те, що, згідно сформованого законодавства, головною рушійною силою закордонної політики РП є Рада Міністрів (МЗС) на чолі з прем'єром, чималу роль у її реалізації відіграє також глава держави. А десятирічний період президентства А. Кваснєвського, як свідчить проведений аналіз, виявився позначений де-факто навіть очевидною пріоритетністю президентського чинника в міжнародних справах.

4. Відзначено, що завдяки адекватній нормативно-правовій базі і формуванню відповідних державних інститутів значною мірою уможливленні успіхи інтеграції Польщі до НАТО та ЄС, а разом з тим, реалізації стратегічної мети зовнішньої польської політики. Рамковій документації, якою забезпечені євроатлантична та європейська інтеграція РП, характерною були чіткість формулювання завдань і означеність інститутів, відповідальних за їх виконання, часових рамок й засобів здійснення. Утворений інституційний механізм, який надав процесу європейської інтеграції чіткості та структурованості, уможливив мобілізацію на виконання зобов'язань значні донорські кошти та забезпечив генерування звітності, потрібної для оцінки прогресу виконання вимог як самою Польщею, так і ЄС, цілком погоджувався з аналогічними механізмами держав-членів спільноти. З'ясовано, що державні інститути, відповідальні за формування та реалізацію інтеграційної стратегії,

створювалися у РП залежно від специфіки конкретного етапу її співпраці з НАТО та ЄС.

5. Доведено, що з проголошенням РП курсу на інтеграцію до НАТО і до самого вступу, реалізація євроатлантичного вибору незмінно залишалася ключовим зовнішньополітичним пріоритетом Польщі, доцільність реалізації якого, попри низку викликів, ні суспільством, ні владою не ставилася під сумнів. Зазначено, що позначений напруженою роботою у політичній, військовій, законодавчій та інших сферах щодо досягнення союзних стандартів, вступ держави до НАТО виявився можливим не стільки завдяки успіхам, здобутим у цій царині, як завдяки послідовному лобіюванню національних інтересів на рівні США та провідних держав Західної Європи. Окрім зростання рівня національної безпеки РП, її приєднання до НАТО уможливило подолання так званого «ялтинського порядку» і водночас ознаменувало початок у новітній польській історії нового етапу, з притаманними йому переглядом національної стратегії оборони, модернізацією та реструктуризацією збройних сил, заміненістю у реалізацію союзної політики, у тому числі шляхом участі у бойових операціях НАТО й сприяння наступному розширенню його кордонів.

6. Досліджено, що реалізацію іншого магістрального напрямку зовнішньої політики РП ознаменував її вступ до ЄС, що став можливим завдяки глибоким внутрішнім трансформаціям, покликаним забезпечити відповідність стандартам спільноти, та зовнішньополітичною активністю офіційної Варшави. Аналогічно взаєминам із НАТО, співпраця з Євросоюзом упродовж аналізованого періоду залишалася предметом консенсусу політичних сил і президента Кваснєвського. Апелюючи до «європейськості» польського народу, посередництвом вступу РП до ЄС Варшава не лише забезпечила йому повернення у «природне оточення», але й здобула гарантії економічного, політичного та соціокультурного розвитку, стабільності і безпеки. З приєднанням до ЄС Польща, окрім того, отримала підстави для зміцнення у якості лідера ЦСЄ, а водночас, експерта у взаєминах євроспільноти з сусідами на східному кордоні, Україною зокрема.

7. З'ясовано, що ключовим зовнішньополітичним партнером Польщі були США. Партнерські взаємини з ними, безперечно, відіграли вкрай важливу роль у вступі РП до НАТО. Помітним виявився вплив США на стосунки РП з ЄС. Зацікавлені в успіхах євроатлантичної та європейської інтеграції Польщі, насамперед в аспекті зміцнення у цьому контексті американської присутності у Європі, на їхню підтримку США надавали політичну, економічну та іншу допомогу, всіляко лобіювали польські інтереси на рівні світового політикуму. Своєю чергою відверто проамериканська орієнтація, що стала домінантою зовнішньої політики президента А. Кваснєвського, спричинила до перетворення Польщі на одного з головних союзників США у Європі. Протегування демократичним трансформаціям у країнах на східному польському кордоні, сприяння їм у розбудові взаємин з ЄС та НАТО, з того часу і досі залишаються предметом спільної зацікавленості двох держав, визначають пріоритети польсько-американської співпраці на майбутнє.

8. Осмислення східної політики Польщі періоду 1995-2005 рр. засвідчило значну її підпорядкованість успіхам інтеграції держави до НАТО та ЄС, а також

взаєминам із провідними державами Західної Європи та США. Як наслідок, стосунки з сусідами на східному кордоні мали здебільшого ситуативний характер і їм бракувало далекоглядності, виваженості та послідовності. Окрім того, як з'ясовано в роботі, політика щодо сусідів на Сході неодноразово ставала заручницею політичних колізій та ідеологічних спекуляцій, зазнавала впливу ротацій у вищих ешелонах влади, що спричиняло суперечливу динаміку міждержавного співробітництва.

9. Доведено, що найбільшою активністю були характерні взаємини Польщі з Україною. Керуючись прагненням посилення геополітичної ваги, набуття лідерства у регіоні ЦСЄ та входження до «першого ешелону» суб'єктів світового співтовариства, а водночас, дистанціювання від політики Кремля, РП реалізовувала політику представлення та лобіювання інтересів України на рівні ЄС і НАТО, а також ключових столиць Європи та США. Заангажованість офіційної Варшави в європейському майбутньому України, а разом Литви та Білорусі (останньої, щоправда, безуспішно), значно була навіяна ідеями Гедройця – Мєрошевського, палким прихильником яких був президент А. Кваснєвський. Незмінно залишаючись складовою стратегічного партнерства між нашими двома державами, політика сприяння європейському вибору України відчутно активізувалася зі вступом Польщі до ЄС, а пізніше – під впливом Помаранчевої революції.

10. Встановлено, що міждержавні відносини з Литвою та Білоруссю, з огляду на спільну географію та історію, також займали важливе місце у зовнішній політиці РП. Втім, якщо Литва з проголошенням своїм ключовим пріоритетом вступ до НАТО і ЄС фактично пішла ідентичним Польщі шляхом незалежного державотворення, чим заклала надійний фундамент співпраці на майбутнє, то Білорусь взяла курс на поглиблення співпраці з Росією. Нетотожні зовнішньополітичні орієнтири РП і РБ, примножені антидемократичною політикою президента А. Лукашенка, значно утруднили польсько-білоруські стосунки, а навесні 2005 р. фактично їх паралізували.

11. Встановлено, що пріоритетне місце Росії у східній політиці офіційної Варшави визначалося щонайменше двома чинниками. Один із них стосувався вибору Польщею геополітичних орієнтирів, осмислення нею свого місця в Європі, зокрема східній її частині, а також якості політичної та економічної складової білатеральних взаємин із РФ, інший – місця в інтеграційних об'єднаннях та дій Росії у регіоні так званого «близького зарубіжжя». Попри орієнтацію Польщі на інтеграцію в європейсько-атлантичний простір та поглиблення співпраці з провідними державами Заходу, політика офіційної Варшави і надалі суттєво залежала від позиції Кремля, що позначалося на польсько-російських відносинах. Відтак, якщо відносини РП з РФ в економічній сфері, позначені серйозними успіхами, розвивалися відносно рівно, то контакти в політичній сфері, як правило, залишали бажати кращого, були складними та важко прогнозованими.

12. Дослідження еволюції розвитку Вишеградської групи засвідчило, що у 1995-2005 рр. РП намагалась конкретними активними зусиллями посилити свою роль регіонального лідера з-поміж країн цього об'єднання. Фактично саме

в цей період окреслились наступні питання – наскільки країни Вишеградської групи є партнерами чи конкурентами, чи успішною моделлю є вишеградська співпраця, щоб її продовжувати надалі. Важливим аспектом субрегіонального співробітництва Польщі вже у складі ЄС став новий рівень відносин, а саме – наближення до партнерства із Німеччиною та Францією з характерною йому можливістю у більш ширшому міжнародному форматі успішно презентувала національні інтереси. Ключовим аспектом зовнішньої політики РП з 2004 р. стало уникнення двошвидкісної Європи і наближення до провідних країн ЄС, а отже, субрегіональний вимір поступово втрачає першість. Роль Польщі як представника «нової» Європи з цього часу набирає нової міжнародної ваги, зокрема у контексті східної політики ЄС.

13. Встановлено, що на польському прикладі транскордонної політики можна спостерігати максимальне втілення європейського принципу – інтеграція країн через інтеграцію регіонів. Розрізняючи східний та західний вимір транскордонного співробітництва прикордонних регіонів РП, доведено, що воно більш ефективне й успішне у німецько-чесько-словацькому вимірах, досить розвинуто у польсько-литовському напрямі транскордонної співпраці і менш розвинуто – в українсько-білоруському та російському.

14. З'ясовано, що транскордонне співробітництво у його найвищій інституційній формі – на рівні єврорегіонів, за участю прикордонних регіонів Польщі успішно розвивається із часів демократичних змін 1989 р. і було націлено на прискорення європейської інтеграції країни. Зокрема встановлено, що єврорегіони за участю регіонів РП на західному польському кордоні виконали свою головну функцію: по-перше, підготували регіони до вступу у ЄС; по-друге, «польські» єврорегіони виконали і важливу політичну складову транскордонного співробітництва – політичне прискорення європейської інтеграції; і по-третє, значна фінансова підтримка діяльності єврорегіонів частково вирішувала прикордонні проблеми логістичного, економічного, екологічного та гуманітарного характеру, втім головний наголос було зроблено на менеджмент грантів щодо прискорення вступу до ЄС.

15. Проаналізувавши зовнішню політику Республіки Польща у 1995-2005 рр. і узагальнюючи конкретно-історичний матеріал в цілому, слід констатувати, що чітке усвідомлення і надійне забезпечення національних інтересів Польщі визначається збалансованістю і взаємозв'язком її внутрішньої та зовнішньої політики. Визначивши центральним вектором своєї зовнішньої політики інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури, схваливши відповідні важливі нормативні документи, країна невпинно просувалася до його реалізації. Успішна інтеграція РП до НАТО і ЄС сприяла посиленню її позицій як регіонального лідера ЦСЄ та забезпечили Польщі мир і безпеку на міжнародній арені, а також призвела до демократичних змін у польському суспільстві, зокрема в законодавчій сфері країни, підвищивши макроекономічну стабільність й поліпшивши ситуацію у соціальній сфері.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

I. Монографії:

1. Буглай Н.М. Українсько-польське співробітництво: міжрегіональний аспект: монографія / Н.М. Буглай. – Миколаїв: Іліон, 2012. – 300 с.

2. Буглай Н.М. «Епоха Кваснєвського» в зовнішній політиці Республіки Польща (1995-2005 рр.): монографія / Н.М. Буглай. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 432 с. *Рецензія:* Мартинов А.Ю., Харлан Г.О.[Рец.] // «Український історичний журнал». – 2018. - № 1. – С. 202-207.

II. Статті, опубліковані у фахових виданнях:

1. Буглай Н.М. Польща та Україна в Європейській політиці сусідства ЄС // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2010. – Випуск 42 (№12). – С. 110 – 118.

2. Буглай Н.М. Внутрішня політика Польщі в світлі реформ другої половини 1990-х – початку 2000-х рр. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Випуск 3.31: Історичні науки. – Миколаїв: МНУ, 2011. – С. 199 – 205.

3. Буглай Н.М. Українсько-польське міжрегіональне співробітництво: історіографія проблеми // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Випуск 3.32: Історичні науки. – Миколаїв: МНУ, 2012. – С. 188 – 197.

4. Буглай Н.М. Регіональний формат відносин України та Польщі: історико-методологічний аспект // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 58 (№3). – С. 175– 181.

5. Буглай Н.М. Республіка Польща і Україна: міждержавне співробітництво нового формату // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 59 (№4). – К.: ВІР УАН, 2012. – С. 188 – 194.

6. Буглай Н.М. Вступ Республіки Польща до НАТО в контексті приходу до влади О. Кваснєвського // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Випуск 3.34. Історичні науки. – Миколаїв: МНУ, 2013. – С. 226 – 231.

7. Буглай Н.М. Президентські вибори 2000 року в Польщі та вступ країни до Європейського Союзу // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Випуск 3.35. Історичні науки. – Миколаїв: МНУ, 2013. – С. 202 – 206.

8. Буглай Н.М. Зовнішньополітичні пріоритети Польщі та їх вплив на внутрішньополітичний стан країни (1995 – 2005) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць. / гол. Ред. В.Д. Будак, гол. Ред. Сер. М.М. Шитюк. – Випуск 3.37(105). – (Серія «Історичні науки»). – Миколаїв: МНУ, 2014. – С. 140 – 143.

9. Буглай Н.М. Основні тенденції зовнішньої політики Польщі під час перебування при владі президента О. Кваснєвського // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Історичні науки: збірник наукових праць. – Випуск 3.38 (110). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2014. – С. 117 – 121.

10. Буглай Н.М. Польща у системі співробітництва Вишеграду // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського Історичні науки: збірник наукових праць / ред. М.М. Шитюка. – Випуск 1 (39), липень 2015. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – С. 70 – 76.

11. Буглай Н.М. Зовнішня політика Польщі в контексті польсько-литовських відносин 1995-2005 рр. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Випуск 101 (10). – С. 212 – 216.

12. Буглай Н.М. Східний напрям зовнішньої політики Польщі: теоретичний та практичний аспекти // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Випуск 102 (11). – С. 150 – 154.

13. Буглай Н.М. Концептуальні засади вивчення східної політики Польщі // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 191 – 195.

14. Буглай Н.М. Проблемні питання польсько-білоруського співробітництва (1995-2005 рр.) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. М.М. Шитюка. – № 2 (40), листопад 2015. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – С. 81 – 88.

15. Буглай Н.М. Польща-Україна: відносини стратегічного партнерства // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Випуск 105 (2). – С. 108 – 113. (*Міжнародні науко метричні бази – GoogleScholar; IndexCopernicus; EBSCO Publishing, Inc.; SIS (ScientificIndexingServices); InfoBaseIndex; РИНЦ*).

16. Буглай Н.М. Проблемні питання співробітництва Польщі та США наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. // Емінак: науковий щоквартальник. – 2016. – № 1 (13) (січень-березень). – Т. 3. – С. 103 – 108. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

17. Буглай Н.М. Зовнішня політика Польщі після вступу до НАТО // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2016. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 137 – 141.

18. Буглай Н.М. Польсько-українські економічні взаємини (1995 – 2005 рр.) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. Миколи Шитюка. – № 1 (41), червень 2016. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. – С. 53 – 58.

19. Буглай Н.М. Інституційне забезпечення зовнішньої політики Польщі // Емінак: науковий щоквартальник. – 2016. – № 3(15) (липень-вересень). – Т. 2. – С. 70 – 74. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

20. Буглай Н.М. Вступ Польщі до НАТО: реалізація євроатлантичного вибору // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієвець. – Вип. 17: 25-й річниці Незалежності України присвячено. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – С. 157-165. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

21. Буглай Н.М. Формування позитивного іміджу Польщі на міжнародній арені // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. Миколи Шитюка. – № 2 (42), листопад 2016. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. – С. 94 – 98.

22. Буглай Н.М. Проблеми взаємодії Польщі з Російською Федерацією упродовж другої половини 1990-х рр. // Емінак: науковий щоквартальник. – 2017. – № 1(17) (січень-березень). – Т. 3. – С. 41 – 46. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

23. Буглай Н.М. Нормативно-правове та інституційне забезпечення співробітництва Польщі з НАТО // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 25. Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. О.А. Мельничука. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2017. – С. 311 – 316. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

24. Буглай Н.М. Нормативно-правове та інституційне забезпечення співробітництва Польщі з ЄС // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієвець. – Вип. 19. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – С. 182-190. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

25. Буглай Н.М. Єврорегіони у зовнішній політиці Польщі (1995 – 2005 рр.) // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. Миколи Шитюка. – № 1 (43), червень 2017. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. – С. 75 – 80.

26. Польсько-російські відносини на початку ХХІ століття // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2017. – Вип. 48. – С. 301 – 306. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

27. Буглай Н.М. Зовнішня політика Республіки Польща 1995-2005 рр. в українській історіографії // Емінак: науковий щоквартальник. 2017. № 4(20)(жовтень-грудень). Т. 1. С. 93 – 98. (*Міжнародна наукометрична база – Index Copernicus*).

28. Буглай Н.М. Зовнішня політика Республіки Польща: теоретико-методологічні засади дослідження // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. Миколи Шитюка. – № 2 (44), листопад 2017. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. – С. 48 – 52.

III. Праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Буглай Н.М. Польський досвід регіональної політики самоврядування в контексті адміністративно-територіальної реформи 1995 – 2000 років // Українська державність: історія і сучасність: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (26 листопада 2010 р.). / Під заг. ред. К.В. Балабанова. – Маріуполь, 2010. – С. 195 – 198.

2. Буглай Н.М. Республіка Польща на шляху до Північноатлантичного альянсу (1990 – 1999 рр.) // Аркасівські читання: матеріали I Міжнародної наукової конференції (14-15 квітня 2011 р.). – Миколаїв: МДУ імені В.О. Сухомлинського, 2011 р. – С. 119 – 120.

3. Буглай Н.М. Європейська інтеграція та міжрегіональний аспект українсько-польських відносин // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: стат. та матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора Г.Л. Бондаревського (12 – 13 квітня 2011 р., м. Луганськ). – Луганськ: ТОВ «Вірт. реальн.», 2011. – С. 332 – 337.

4. Буглай Н.М. Пріоритети польсько-української стратегії транскордонного співробітництва в європейських інтеграційних процесах // Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і молодих науковців, Луцьк, 25 – 26 травня 2011р. / за ред. В.Й. Лажніка та С.В. Федонюка. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – С. 202– 204.

5. Буглай Н.М. Основи формування правової системи відносин між Україною та Республікою Польща // Аркасівські читання: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (27 – 28 квітня 2012 р.). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2012. – С. 115 – 117.

6. Буглай Н.М. Інтеграція країн Центральної Європи до Європейського Союзу // Аркасівські читання: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (26 – 27 квітня 2013 р.). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – С. 97 – 99.

7. Буглай Н.М. Європейська політика сусідства ЄС: польсько-український чинник //Збірник наукових праць до 100-річчя МНУ імені В.О. Сухомлинського / За матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Інтеграційні процеси в міжнародних відносинах: історія та сучасність». – Миколаїв, 4 квітня 2013 р. / За заг. ред. Н.М. Буглай. – Вип. 6. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2013. – С. 91–94.

8. Буглай Н.М. Єврорегіони в системі українсько-польського співробітництва // Збірник наукових праць до 100-річчя МНУ імені В.О. Сухомлинського / За матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Інтеграційні процеси в міжнародних відносинах: історія та сучасність». – Миколаїв, 7 квітня 2014 р. – Вип. 7. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2014. – С. 160 – 163.

9. Буглай Н.М. Зовнішня політика Польщі та нове сусідство початку 1990-х рр. // Аркасівські читання: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (11– 12 квітня 2014 р.). – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – С. 41 – 42.

10. Буглай Н.М. Зовнішня політика Польщі та українсько-польські відносини наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть // «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (17-18 жовтня 2014 р.). – Херсон: «Гельветика», 2014. – С. 7–9.

11. Буглай Н.М. Зовнішньополітичні відносини Республіки Польща на сучасному етапі // Збірник наукових праць до 40-річчя історичного факультету / За матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Актуальні проблеми розвитку країн світу: історія та сучасність». / [за заг. ред. Н.М. Буглай]. – Миколаїв, 30 квітня 2015 р. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – С. 314 – 316.

12. Буглай Н.М. Країни Вишеградської четвірки та Україна: можливості та перспективи // «Суспільні науки: історія, сучасність, майбутнє»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 8 травня 2015 року). – К.: «Київська наукова суспільствознавча організація», 2015. – С. 9 – 12.

13. Буглай Н.М. Польсько-білоруське та польсько-литовське співробітництво в 1995-2005 рр. // Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем суспільних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 16–17 жовтня 2015 року). – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. – С. 10– 13.

14. Буглай Н.М. Двосторонні відносини України з Польщею наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. // Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016: Materials of International scientific and practical conference (Bratislava, Slovak Republic, 15-18 March 2016). – К.: LLC «NVP «Interservice», 2016. – Р. 13 – 14.

15. Буглай Н.М. Єврейська спільнота в Польщі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. // Історичні мідраші Північного Причорномор'я. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції (19–21 квітня 2016 р.) / Голов. ред. М.М. Шитюк. – Вип. V. – Том II. – Миколаїв: Типографія Шамрай, 2016. – С. 332 – 338.

16. Буглай Н.М. Балто-Чорноморське партнерство у зовнішній політиці України та Польщі на рубежі 1990-2000-х рр. // Міжнародна науково-практична конференція «Чорноморське регіональне співробітництво в контексті процесів європейської інтеграції» (Миколаїв, 22 квітня 2016). – Збірник праць. – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – С. 99–102.

17. Буглай Н.М. Східна політика Польщі (1995-2005 рр.) // Збірник наукових праць до 25-річчя незалежності України та 40-річчя історичного факультету / За матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Актуальні проблеми країн світу в контексті становлення та розвитку української державності» / [за заг. ред. Н.М. Буглай]. – Миколаїв (29 квітня 2016 р.): МНУ імені В.О. Сухомлинського – С. 8 – 11.

18. Буглай Н.М. Вища освіта у навчальних закладах Польщі // Інноватика суспільствознавчої освіти ХХІ сторіччя: виклики і шляхи розвитку: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 – 14 травня 2016 р.). – Миколаїв, МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. – С. 9-11.

19. Буглай Н.М. Європеїзація зовнішньої політики Польщі на межі століть // International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June 28-30, 2016. Kielce: Holy Cross University. – P. 112 – 115.

20. Буглай Н.М. Євроінтеграційна стратегія Польщі наприкінці ХХ ст. та українсько-польські відносини // Південь України у вітчизняній та європейській історії: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 вересня 2016 р., м. Одеса) / ред. кол.: Цубенко В.Л. (гол. ред.), Хмарський В.М. (заст. гол. Ред.), Реєнт О.П. [та ін.] – Одеса: Астропринт, 2016. – С. 370 – 375.

21. Буглай Н.М. Концепція Є. Гедройця – Ю. Мєрошевського в розбудові зовнішньої політики сучасної Польщі // Zbornik prispevkov z medzinarodna vedecko-prakticka konferencia // Realita a perspektivy vyvoja spolocnosti: socialne, psychologické a politicke aspekty /28-29 oktobra 2016/. – Vysoka skola Danubius, Sladkovicovo, Slovenska republika, 2016. – S. 159 – 161.

22. Буглай Н.М. Торговельно-економічні відносини Польщі та України на межі ХХ-ХХІ століть // Україна – Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат: Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 16–17 березня 2017 р. – К.: «Міленіум», 2017. – С. 37 – 38.

23. Європейський формат польсько-українських взаємин та стратегічне партнерство наприкінці 1990-х рр. // Україна-Польща: історичне сусідство. Матеріали міжнародної наукової конференції 19-20 травня 2017 р. / Ред. кол.: Ю.А. Зінько та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 381 – 384.

24. Buglay N.M. Ukrainian-Polish Cooperation at Regional Level in the Context of the European Integration // CENTRAL EUROPEAN PAPERS. Volume 2. – Silesian University in Opava. Czech Republic. – 2013. – P. 81-86.

25. Буглай Н.М. Зовнішня політика Польщі на початку ХХІ ст. в контексті вступу до Європейського Союзу // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe / Red. A. Barczuk. – № 5(9). – Warszawa, Polska. – 2016. – S. 12 – 16.

АНОТАЦІЯ

Буглай Н.М. Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995-2005 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Інститут історії України НАН України. Київ, 2017.

Досліджено процес формування зовнішньополітичної стратегії та реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща у 1995-2005 рр. в контексті її внутрішньополітичного розвитку і нового геополітичного становища в Європі та світі. Розкрито концептуально-історичне підґрунтя, нормативно-правові засади та інституційне забезпечення зовнішньої політики Польщі. Досліджено зовнішньополітичні успіхи РП упродовж 1995–2005 рр. і доведено, що вони значною мірою стали можливими завдяки

успішній розбудові і підвищенню ефективності діяльності вітчизняної дипломатичної служби, злагодженій роботі вищих та регіональних органів державної влади, закордонних дипломатичних представництв, місій при міжнародних організаціях, а також зусиллям публічної дипломатії, завдяки чому Польщі вдалося залучитися широкою підтримкою на Заході, особливо важливою у світлі розбудови стратегії інтеграції в НАТО та ЄС.

Особлива увага приділена дослідженню процесу реалізації ключових завдань зовнішньої політики РП, пов'язаних з її вступом до НАТО і ЄС. Висвітлюється переговорний процес, особливості та основні етапи приєднання РП до цих організацій, з'ясовуються рушійні сили польських інтеграційних процесів, розкриваються різнопланові механізми, задіяні з обох сторін в процесі інтеграції та співвідношення й взаємозв'язок внутрішніх польських національних інтересів і зовнішніх політичних процесів, розкривається суттєва роль польсько-американських відносин у повноцінному «поверненні» Польщі до європейського і світового співтовариств та його наслідки. Також в роботі розкрито стратегію й особливості процесу формування і розвитку білатеральних відносин Польщі із сусідніми державами, зокрема з країнами Вишеградської групи, особливості та етапи розвитку відносин з Україною, Білоруссю, Литвою і Росією, роль транскордонної співпраці та діяльності євро регіонів у поглибленні й вдосконаленні їхнього співробітництва.

Ключові слова: Республіка Польща, А. Квасневський, зовнішня політика і дипломатія, НАТО, Європейський Союз, США, Україна, Білорусь, Литва, Вишеградська група, транскордонне співробітництво, євро регіони.

АННОТАЦІЯ

Буглай Н.М. Формирование внешнеполитической стратегии и реализация приоритетных направлений внешней политики Республики Польша (1995-2005 гг.). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Институт истории Украины НАН Украины. Киев, 2017.

Исследован процесс формирования внешнеполитической стратегии и реализации приоритетных направлений внешней политики Республики Польша в 1995-2005 гг. в контексте ее внутривнутриполитического развития и нового геополитического положения в Европе и мире. Рассмотрены концептуально-историческое основы, нормативно-правовое и институциональное обеспечение внешней политики Польши, а также внешнеполитические успехи РП в 1995-2005 гг. и доказано, что они в значительной степени стали возможными благодаря успешному развитию и повышению эффективности деятельности отечественной дипломатической службы, слаженной работе высших и региональных органов государственной власти, иностранных дипломатических представительств, миссий при международных организациях, а также усилиям публичной дипломатии, благодаря чему Польше удалось заручиться широкой поддержкой на Западе, особенно важной в контексте развития стратегии интеграции в НАТО и ЕС.

Особое внимание уделено исследованию процесса реализации ключевых задач внешней политики РП, связанных с ее вступлением в НАТО и ЕС. Освещается переговорный процесс, особенности и основные этапы присоединения РП к этим организациям, выясняются движущие силы польских интеграционных процессов, раскрываются разноплановые механизмы, задействованные с обеих сторон в процессе интеграции, соотношение и взаимосвязь внутренних польских национальных интересов и внешних политических процессов, раскрывается роль польско-американских отношений в полноценном «возвращении» Польши к европейскому и мировому сообществу и его последствия. Также в работе раскрыта стратегия и особенности процесса формирования и развития билатеральных отношений Польши с соседними государствами, в частности со странами Вышеградской группы, особенности и этапы развития отношений с Украиной, Белорусью, Литвой и Россией, роль трансграничного сотрудничества и деятельности еврорегионов в углублении и совершенствовании их сотрудничества.

Ключевые слова: Республика Польша, А. Квасневский, внешняя политика и дипломатия, НАТО, Европейский Союз, США, Украина, Беларусь, Литва, Вышеградская группа, трансграничное сотрудничество, еврорегионы.

SUMMARY

Buglay N.M. Formation of foreign policy strategy and realization of priority directions of foreign policy of the Republic of Poland (1995-2005). - Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Sciences (Historical) for Speciality 07.00.02 - World History. - Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences in Ukraine. Kyiv, 2017.

Dissertation work is devoted to an actual and undeveloped subject in historiography - a complex study of the formation process of foreign policy strategy and implementation of priority directions of the foreign policy of the Republic of Poland in 1995-2005 in the context of its internal political development and a new geopolitical position in Europe and the world. Selected for a specific historical analysis chronological framework of the issue covering the period of ten-year presidency of Alexander Kwasniewski, became important, in many ways fateful with the point of view of the implementation of priority internal and foreign policy tasks of Poland after the change of political regime and in the transition process from a totalitarian communist system to a pluralistic parliamentary democracy of the European model.

Based on researching a wide and diverse source base and a large amount of literature the conceptual and historical basis, regulatory and institutional framework of the foreign policy of Poland are considered. In particular, it is noted that in the given new geopolitical realities, the ideas of the authors of "Culture", in particular the concept of E. Gedroits - Yu. Meroshevsky, the provisions of which laid the foundations of development of the foreign policy of modern Poland, for a long time was not equally perceived by either society or power, and only after the genuine independence of the state it got the ground to be realized. And foreign policy

achievements reached by official Warsaw throughout the period of 1995-2005 to a large extent became possible due to successful development and increasing the efficiency of the domestic diplomatic service, coherent work of higher and regional authorities, foreign diplomatic missions, international mission organizations, as well as the efforts of public diplomacy presented by official and unofficial Polish representatives, thanks to which Poland has been able to get broad support in the West, especially important in the light of the development of the integration strategy in NATO and the EU.

Particular attention is paid to the complex implementation process of the key tasks of the foreign policy of the Republic of Poland related to its accession to the North Atlantic Alliance and the European Union. Based on concrete historical analysis of the Euro-Atlantic and European process of Poland's integration in the context of NATO-EU implementation of the enlargement east policy, the negotiation process, features and main stages of the accession of Poland to these organizations are highlighted in detail, the driving forces of Polish integration processes, such as successful post-socialistic transformation and political consolidation of the Polish elite and society, as well as globalization, civilization affinity and common interests with NATO and EU countries are clarified, the various mechanisms involved with both parties in the process of integration and the relationship and interconnection of the internal Polish national interests and foreign political processes are revealed, the significant role of the Polish-American relations in a full «return» of Poland to the European and world communities are also revealed. Successful Euro-Atlantic and European integration of the Republic of Poland, according to the study materials, has helped to strengthen its position on the international arena and provided it with peace and security, has led to democratic changes in the legislative sphere of the country, has increased its macroeconomic stability, has improved the situation in the social sphere.

The strategy and features of the process of formation and development of bilateral relations of Poland with neighbouring countries, in particular with the countries of the Visegrad Group, are also thoroughly disclosed in the work and the most effective directions, forms, types and values of their intergovernmental interaction on the way to European and Euro-Atlantic integration are characterized. The special attention is paid to the eastern direction of foreign policy of the Republic of Poland, in particular to the peculiarities and stages of the development of good-neighbourly relations with Ukraine, which reached the level of strategic partnership in the investigated period, as well as with Belarus, Lithuania and the Russian Federation, to the role, problems and prospects of cross-border cooperation and activities of Euroregions to deepen and improve their cooperation.

Key words: the Republic of Poland, A. Kwasniewski, foreign policy and diplomacy, NATO, the European Union, the USA, Ukraine, Belarus, Lithuania, the Visegrad Group, cross-border cooperation, Euroregions.